

III RIIGIKOGU

3. istungjärk. **Protokoll nr. 64 (30).**

1927. a.

III Riigikogu koosolek 31. märtsil 1927. a.
kell 17.

Kokku on tulnud 92 Riigikogu liiget.

Valitsuse looshis: Riigivanem **J. Teemant**, rahaminister **L. Sepp**, siseminister **J. Hüner-son**, teedeminister **A. Kerem**, sõjaminister **N. Reek**, välisminister **Fr. Akel**, kaubandus- tööstusminister **K. Kornel**, kohtuminister **O. Tief**, töö-hoolekandeminister **J. Masing**, haridusminister **J. Lattik**.

Päevakord:

1. Eesti vabariigi kulude ja tulude eelarve 1927./1928. aastaks — III lugemisel.

2. Maavolikogude kodukorra muutmise seadus — omavalitsuse komisjoni ettepanek.

3. Riigiteenijate haiguskindlustusseadus — II lugemisel.

4. Riigivanema, ministrite ja riigikontrolöri tasude seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

5. Perekonna-abiraha seaduse muutmise seadus — rahaasjanduse komisjoni ettepanek.

Koosolekut juhatab abiesimees **M. Martna**, pärast esimees **K. Einbund**.

Sekretäri kohal abisekretär **J. Piiskar**.

Koosolek algab kell 17.20 min.

Juhataja **M. Martna**: Ayan Riigikogu koosoleku. Päevakord on eelmisel Riigikogu koosolekul otsustatud.

Enne päevakorra juurde asumist on sõna isiklikus asjas rkl. Schütz'il.

1. P. Schütz'i sõnavõtmine isiklikus asjas.

P. Schütz (stp): Aus- tatud härrad rahvasaadikud! Kui täna härra sõjaminister sõjaministeeriumi eelarve arutamise puhul minu faktilise märkuse peale vastas, siis ütles ta muuseas lause, et „ega ma ometi sõdureid või sealauta paigutada“. Isiklikus asjas sõna võttes pean tähendama, et mina sõjaministrile ei soovitanud sõdureid sealauta paigutada, vaid tähendasin, et Kuigatsi vallas „Vaalo“ endisi algkooliruumi, mis praegu tühjad seisavad. (J. Soots, põl: Kuid mis kõlbmatud on.) Ei tahaks uskuda, et härra sõjaminister arvamisel on, nagu oleks

Kuigatsi algkool varem sealaudas asunud. Kui kool üle viidi endisesse mõisa härrastemajasse, siis mitte sellepärast, et endised ruumid sealaudale sarnanesid, vaid sellepärast, et kool 6-klas- siliseks muudeti, ja endised kooliruumid kitsaks jäid. Ka ei ole praegu Kuigatsis sõdurite käes olevad ruumid paremad neist ruumidest, mida Kuigatsi vallandukogu sõjaministeeriumile soovitas. Isiklikult näeksin ma heamee- lega, et see aeg kaugel ei oleks, kus mitte ükski sõdurid, vaid kõik Eesti kodanikud võiksid korralikkudes korterites elada.

2. Eesti vaba- riigi kulude ja tulude eelarve 1927./1928. a. — III lugemisel.

Juhataja **M. Martna**: Ettekandmisele tuleb põl- lutööministeerium.

Eelarve-komisjoni kaasaruandja **K. Soon- berg** kannab ette põl- lutööministeeriumi korralised kulud (vaata lisa nr. 3, lhk. 16—19.)

O. Gustavson (stp): Härrad põllu- mehed Riigikogu paremalt tiivalt on enam kui üks kord rõhutanud, kui tähtis see olla, kui töölised linnast paigutada maale. Samuti on rkl. Kaarna rõhutanud, et tarvis on juhtida ehituskrediiti mitte linna, vaid maale selleks, et võimaldada seal elamist ja töösaamist. Selle kõne puhul hüüti põllumeeste hulgast vahele, et ehituskruuntide saamine maal on raskendatud. See on õige.

Kui vaadata seda poliitikat, mida põllutöö- ministeerium on arendanud eluaseme ja ehi- tuskruuntide saamise suhtes, siis on märgata, et siin on kõik tehtud, et mitte võimaldada inimestele maale asuda. Meie teame, kuidas on praegu käimas eluaseme saamise korral- dus popsiseaduse alusel. Mitmel korral on põllutööministri tähelepanu juhitud sellele, kuidas toimivad kohalikkudes korralduskomis- jonides ringkonnaalitsejaist esimehed popsi- seadust seletades popside kahjuks nõnda, et see lausa skandaalne. Hoolimata sellest, et meie mitu korda sellele oleme tähelepanu juhtinud, ei ole esimeni korrale kutsutud, ega neile öeldud, et niiviisi talitada ei tohi. (J. Soots, põl: Seadus on halvasti redigeeritud! Redaktsiooni komisjon on halva töö teinud!) Kui Teie, härra kindral, olek- site veel sõjaministeeriumi eesotsas, kõrgel kohal, siis saaksin ma Teie jutust aru. Kuid Teie olete vahepeal sellelt kõrgelt kohalt

madalamale tulnud ja sellepärast ei võiks Teie nüüd enam seletada asju, millel puudub igasugune mõte. Et redaktsiooni komisjon seadusi teeb, seda kuulen ma esimest korda. (J. Soots, põl: Ei tee, vaid halvasti redigeerib.)

Ei saa salata, et popsiseadus oma selguse mõttes mõndagi soovida jätab. Aga need paragrahvid, mis härrad ringkonnavalitsejad segi ajada katsuvad, tohiksid olla sedavõrd selged, et nende paragrahvide tõlgitsemisel arusaamatusi olla ei tohiks. Ma tuletaksin meelde ainult ühte. Seadus ütleb selge sõnaga, et riik maksab omalt poolt maa hinna peremehele välja ainult siis, kui koht korraldatakse sunni viisil. Kui aga saavutatakse kokkulepe popsi ja peremehe vahel, siis ei ole riigil nendega midagi tegemist. Ringkonnavalitseja tuleb aga ja seletab popsidele: leppige kokku, riik maksab teie kohahinna välja. On popse, kes seda usuvad ja sel eeldusel kokku lepivadki. Pärast-poolse selgub muidugi asja tõeline seisukord: pops peab maahinna otsekohe tervena välja maksma. Ta on ringkonnavalitseja seletusega lihtsalt sisse veetud. (Vahelhüüe põllutöömistri kohustetäitja O. Tief'i poolt.) Härra Tief, kui see Teid huvitab, siis võin ma Teile tuua täpsed ära kirjad mitmest protokollist sarnastel juhtumistel. (Vahelhüüe.) Teie ütlete, et võib edasi kaevata, aga teate ometi väga hästi, et edasikaebamine on seotud niihästi aja- kui rahakuluga. Mä küsisin, mispärast on siis tarvis ametnikul asjus ihilikult nii ajada, et pops peab kohtu kaudu neile oma õigustele kaitset otsima, mis peaksid maksva seaduse põhjal päris selged olema. (Vahelhüüe.) Tõsi, härra Holberg on nende asjade ajamisega teeninud. Aga häda seisab selles, et see advokaat kindla vahe teeb sikkude ja lammaste vahel — taluja linnapopside vahel.

Veel hullem on lugu ehituskruntidega. Lugupeetud Riigikogu liikmed vast mäletavad, et eelmine valitsus töötas oma deklaratsioonis ehituskruntide andmist hõlbustada. Samuti loeme praeguse valitsuse deklaratsioonist: „ühtlasi tahab valitsus soodustada eluasemete ja ehituskruntide saamist.“ Kuidas aga see soodustus tegelikult välja näeb, see on sootuks teine küsimus.

Juba läinud suvel, nimelt 18. juunil, ilmus „Riigi Teatajas“ nr. 53. ehituskruntide väljaandmise määrus. Sellega kaotati kõigepealt ära enampakkumine, ning määrati ehituskruntide rendiks sama alus, mis on maksev teiste riigimaade suhtes. Selle määruse tagajärg oleks olnud see, et ehituskruntide omanikud oleksid saanud ehituskrundid esiteks kergemini kätte ja teiseks soodsamatel tingimustel.

Seda määrust ei ole aga siia maani teostatud. Põllutöömister seletas meie asjaomase küsimise puhul — terve viga seisvat selles, et juhtnöörid selle määruse juurde puuduvad. Mõni kuu veel ja aasta saab täis, aga ikka veel põllutöömisteerium, kas ei jaksaks või ei taha välja töötada juhtnööre, millisteta sellel määruusel ei ole mingit praktilist väärtust. (Põllutöömistri kohustetäitja kohtumister O. Tief: Need juhtnöörid on „Riigi Teatajas“ avaldatud!) Tähen-dab, mitte üheteistkümnendal, vaid kaheteistkümnendal tunnil. Mis vahepeal on sündinud, see tohiks ka vist põllutöömistril teada olla. Vähemalt on proteste temale saadetud. Näiteks teatasid Kärü alevi ehituskruntide kasutajad järgmist: „Tänavu on mitmel korral käidud ringkonnavalitseja juures renti pakkumas, mida aga mitmesuguste ettekäanete all iialgi ringkonnavalitseja poolt vastu ei võetud. Nüüd saadeti politsei kaudu kruntide kasutajale rendimaksuks kutselehed, mille järgi rent ühes viivitusprotsentidega sisse nõutakse.“ Pange tähele: renti ei võeta vastu, seda käiakse pakkumas, ja tagant järele nõutakse rent sisse ühes viivitusprotsentidega. Edasi loeme: „Silmas pidades, et vakamaa rent selleajani oli ainult 600—700 marka, on see härrade tujul tänavu tõusnud 2000—7000 margani, leiame selle olevat kodanikkude elu hävituseks.“ Ja ligi on lisatud... (K. Tonkman, põl: Härra Gustavson, kas see ei ole halva seaduse tagajärg!) Mis-sugust seadust härra Tonkman mõtleb? (K. Tonkman, põl: Eks ikka popsiseadust, seda, millest Teie räägite.) Ega Teie täna põllutöömisteeriumis käinud pole? (K. Tonkman, põl: Olen, aga ma arvan, et Teie olete ka praegu sealt tulnud.) Siis on Teie vahelhüüe arusaadav. Sellest nimestikust näeme meie, et rendimäärad Kärü alevis on kujunenud järgmiselt: A. Prakman — 1 vakamaa pealt 4.400 mk., Jüri Prakman — 1 vakamaa pealt 7.164 mk. renti, Jüri Kalt'ilt — $\frac{3}{4}$ vakamaa pealt 6.300 mk. jne.

Mis teie mõtlete: ühel on vakamaa maad käes, teinekord seegi kõlbmata liivasoss. Maa, mis lõpmata tööd ja higi nõuab, kui sellelt pisutki saaki tahetakse saada, maksab 7—8.000 marka vakamaa. Sealsamas üle piiri on normaaltalu 20 kuni 25 ha maaga, ja see maksab renti 3 — 4.000 mk. aastas. (Vahelhüüe R. Penno, as poolt.) Härra Penno, Teie teate seda väga hästi. Küsiks in Teilt, mis peavad need kodanikud mõtlema? Kas ei ole Teil tunne, et just neid kõige kehvemaid tahetakse teha riigi lüpsilehmaks? Teised aga, kellel paremad maad käes, maksavad vähem renti. (K. Tonkman, põl: Ega meie ei

poolda seda.) Et sellele võimatule seisukorrale lõppu teha, ei oleks tarvis muud, kui uus määrus maksuma panna. Miskipärast seisab see asi. Öeldakse, kodanikud olla enampakkumise teel selle asja kalliks ajanud. Kui inimene ei tahtnud ilma jääda majast, mille ta oli püstitanud, siis pidi ta nii kõrge rendiga leppima, sest teist väljapääseteed tal ei olnud.

Edasi on mul käepärast üks protest, mis saadetud põllutöoministeeriumile Nõo külas asuvate ehituskruuntide kasutajate poolt. Sealt leiame järgmist:

„Tartumaa Kongota ringkonna valitseja poolt anti meile, siin nimetatud ehituskruuntide kasutajatele, veebruarikuu lõpul s. a. teada, et maakorralduse peavalitsuse eeskirja põhjal 26. jaanuaril s. a. nr. 1/9286 tuleb meil 1925./26. a. rent tasuda 1. märtsiks s. a. Kuna meil rendilepingut seni ei ole olnud ja teada polnud, kui kõrge meie rent on, siis on ringkonnavalitseja eelnimetatud teadaandes meile ühtlasi ka rendisumma teatanud.

Nagu sellest selgub, nõutakse meie käest Mk. 1.200 vakamaa pealt aastas renti. Meil on kasutada maad 1,5 kuni 3,5 vakamaani, suuremal jaol 2,5-vakamaalised tükid. Selle järgi nõutakse meilt 2,5-vakamaalise maatüki pealt renti Mk. 4.224. Sarnase kõrge krundirendi määramise vastu avaldame protesti järgmistel põhjustel:

1. Maapind, mis meile ehituskruuntideks antud, on madal ja kuulub headuse poolest viimaste liiki.

2. Maa on antud ehituskruuntideks, kuhu meie omale elumajad peale ehitame, mispärast neid maalappe ei saa erilise väärtuse alla arvata, sest Nõo pole ei kaubanduslik, ei tööstuslik, ei ka suvituspunkt, vaid harilik ilma erilise tähtsusega koht. Väikse raudteejaama koht, mis meie kruntidest 1 klm. eemal asub, ei anna sellele kohale mingisugust tähendust, välja arvatud mõeldav hõlbustus raudtee tarvitamiseks. Meie, nimetatud kruntide kasutajad, oleme lihttöölised, ning sellepärast ei paku raudteejaama lähedus meile mingisugust suurema tähtsusega väärtust.

3. Meie eluasemekruunid ei võimalda meile ka äraelamist, need on selleks liiga väikesed. Meie kasutada olev maa on aga hinnatud 6 korda kallimaks, kui seda on hinnatud asundustalude ja riigirendikoha maad, milles esimesed suuremas osas esimesesse liiki kuuluvad, ja mis oma suuruse poolest äraelamist võimaldavad.

4. Näib nagu töötataks selles sihis, et vaesematele kodanikkudele oma elumajakese ehitamiseks igasuguseid raskusi teha. Näidatakse, et maa on, kuid selle kasutamisvõima-

lused tehakse nii raskeks, et needki maalapid, mis antud, tulevad käest ära anda. Kui tahtakse sellega jõuda tulemustele, et ehituskruuntide soovijaid ei ole, siis on see muidugi sihilik korraldus, mille tagajärjeks on asjaolu, et riigis rohkem ja rohkem rahutut elementi oleks.

Meie ei saa sarnast poliitikat õigeks pidada.

5. Meie ei pea põhjendatuks asjaolu, et meie riigile 6 korda kallimat maksu peame maksuma, kui teised paremates tingimustes vastavad kodanikud.

Kõiki neid asjaolusid arvesse võttes esine me Teie ees, härra põllutööminister, palvega:

1) panna maakorralduse peavalitsuse korraldus 26. I 27. a. nr. 1/9286 all seisma meilt nii kõrge rendi nõudmise asjas ja

2) teha korraldus, et meile ehituskruunid kasutada antaks samadel alustel ja tingimustel, nagu asundustalude ja riigi rendikohtade kohta need maksvad on, see on, et rent ei oleks kõrgem, kui asunikudel, ja et meile antaks need kruunid kas põlise rendiga või väljaostmise õigustega kasutada.

Vastuse palume teatada Kongota ringkonnavalitsejale ja meie esitajale Julius Kortsule — Nõo postkontor.“

Sarnaseid nähtusi tuleb peaaegu igas alevikus ette. Kui seada kõrvu need kaks tõsiasi, ühelt poolt toonitamine, et inimesed tulevad juhtida maale ja teiselt poolt maasaamise tingimused, siis tuleb järeldada, et ei taheta, et inimesed maju ehitaksid. Embkumb, — jäetagu juba need jutud, et inimesed tulevad maale juhtida... (K. Tonkman, põl: Ei, neid jätta ei või, aga maasaamise tingimused peavad paremad olema.) ...või tehtagu oma jutust tarviliikud järeldused: antagu maad, et võimalik oleks elumaju püstitada. Kui kodanik elumaja ehitamiseks vakamaa maad saab ja kui selle eest nõutakse 8—9 tuhat marka aastas renti... (J. Holberg, põl: 250 marka aastas?) ...siis ei ole see elumajade ehituse soodustamine ega kodanikkude juhtimine linnast maale. Härra Holberg ehk tuleb ja annab omalt poolt meile selle kõigeuema informatsiooni. Nõndakaua, kui seda antud ei ole, lubatagu mind jääda nende tõsiasjade juurde, mida ette olen kandnud.

Kolmas asi, millele tahtsin tähelepanu juhtida, on maadega sahkerdamine, mis eriti viimasel ajal ikka rohkem ja rohkem ähvardab maad võtta. Endine põllutööminister Kerem oli see, kes leidis, et ei ole suurem õnnetus, kui normaaltalud käivad käest kätte. Üks põllutöoministeeriumi ametnik leidis isegi, et see on kõige otstarbekohasem tee, maad anda nende kätte, kes seda harida tahavad. Teie näete, et sarnased seletused on tõepoolest

väga viljakale pinnale langenud. Läänud aastal oli põllutöoministri arvustiku järgi 1.000 krunti edasi antud, tänavu jaanuariks 1927. a. umbes 2.600 krunti. Ja kui nüüd siia kõrvale seada härra Fuks'i seletus, et maa-hinnad hirmus madalad, teiselt poolt aga arvestada sellega, et nende müügikohtade edasimüümise eest on võetud 200.000 isegi 300.000 marka, siis ei saa aru, kus viga õieti seisab. Ühelt poolt on maa odav, seda võib saada võileiva eest, teiselt poolt aga võtavad suhkerdajad, kes ei ole lillegi liigutanud maaväärtuse tõstmiseks, eesõiguse eest hingehinda. „Vaba Maa“ tegi omalajal ühe väikse kokkuvõtte, ja selle arvestuse järgi olla siiaamaani saadud nende kohtade edasiandmise eest umbes 4 miljonit marka. Kui õige see arvestus on, selle eest vastutab muidugi „Vaba Maa“. Ma ei või loomulikult oma pead anda nende andmete täpsuse eest, aga ma mainin seda eeldusel, et härra põllutöoministri kohustetäitja Tief tuleb ja annab täpsed andmeid selle kohta, palju on tasku pandud seal, kus tasku panna ei või. Ministeeriumil läheb muidugi raskeks seda täpselt teada saada, aga heal tahtmisel saab ta selle umbkaudselt kätte. Edasimüüjateks on muidugi need „asunikud“ hanijalus, kes tahavad sealt riigi arvel lõigata, kuhu nad külvanud ei ole. Ehitusmaterjali suhkerdavad sarnased härrad juba enne eesõiguse müümist maha. Ja uus ostja võtab needki võlad enda kanda. Ses suhtes võiks illustreerimiseks tuua ühe kujuka näite ühest koonduse agarast tegelasest Virumaal. Sellele mõistis kohus suurema trahvisumma kraesse omavolilise metsaraiumise eest. Põllutööminister pani aga oma resoltsiooniga trahvi sissenõudmise seisma.

Agas see on üks eripeatükk ja sellest kõneleme siis, kui kord jõuame talukohtade metsaga varustamise, või nagu seda on hakatud nimetama, metsavarastamise seaduse arutamisele.

Tähendab, suurem osa edasimüüjaid on sarnased, kes tahavad lihtsalt teenida. Ei saa jätta tähendamata, et põllutööministeerium sarnaseid saksu asetab maasaamisel eesõigus-tatud seisukorda. Missugused sidemed ja sõlmed siin nimelt mõelduandvad võivad olla, seda ma ei tea. Meie teame vaid seda, et põllutööministeerium mõlemad silmad kinni pigistab, kui seesugused saksad vaheltkasuna hästi rasvased suutäied riigi arvel tasku panevad. (K. Tonkman, põl: See on ju arusaadav, see on puhaskasu.) Teie ütlete, see olla puhaskasu. Puhaskasu küll, aga mitte riigile, vaid suhkerdajale. Alles eile käisid Virumaalt Pada mõisast muu juures oma häda kaebamas endiste mõisatöölise esitajad. Seal on kaks aastat kestnud arusaamatused põllutööministeeriumi ja tööliste vahel. Töö-

listele on antud krundid — läbistamise suurusga 5 vakamaad põldu. Neile taheti lõpulikult planeeritud krundid kätte anda 1925. aasta kevadel, aga mehed protesteerisid, nõudes juurdelõikeid oma väikestele kohakestele.

Pada mõisas on kaks eriotstarbekohta. Kasutaja on keegi Rudolf Saar. Viimane on eriotstarbekohti ekspluateerinud kõige hullumal kombel. Neist kohtadest nõudsid töölistes lisa. Põllutööministeerium lubas kohtade uuesti planeerimisel töölistele vastu tulla. Eile otsustati see küsimus põllutööministeeriumis lõpulikult. Ja kuidas? Töölistes on ilma jäetud, Saarele on 5 hektaari kõigeparemat põllumaad aga juurde antud. Põllutööministeerium on siingi jäänud truuks põhimõttele: kellel on, sellele antagu.

Samuti on mul käepärast Libatsi mõisa planeerimise kohta kohalikkude tööliste ja asunikude kiri, kus nad kaebavad, et senisele pidajale Hans Virkusele on maksimaalse suurusega koht kätte mõõdetud. (J. Fuks, as: Nüüd on see koht kaheks tehtud.) Agas need kaks kohta on ühe ja sama härra käes. (Vahelhüüe asunikude rühmast: Ei ole.) Ma arvan küll, et on. Maksimaalses suuruses koht antakse endisele mõisapidajale, sealsamas kõrval on aga kodanikud, kellel hädapärast oleks tarvis kas 2 või 3 hektaari põllumaad, aga neile ei anta jalatäitki maad juurde. Huvitav, mis töölistes koha pealt asja kohta kirjutavad. Kaevatakse nimelt, et mõisaomanik käib kepiga näidates ees, ja maamõõtja paneb kupitsad sinna, kuhu teda kästakse. Nii et planeerimist ei juhi põllutööministeeriumi ametnikud, vaid kohapealsed võimumehed, kes esimeses joones katsuvad oma kätte ahnitseda maad nii palju, kui iganes võimalik. Selle asemel, et nende ahnetele apetiitidele piiri panna, hoolitseb põllutööministeerium selle eest, et nad saaksid maad võimalikult rohkesti ja et teistele vähem järele jääks.

On ülim aeg, et koondus endale üles seaks küsimuse ja vastaks: kas maa peab minema tõsiste harijate või hangeldajate kätte.

Edasi on mul üks märgukiri Hiisu-Suuremõisast. Sellest mõisast oli välja anda üks aiakoht. Endine aednik Nõmmik pakkus selle koha eest 26 tuhande asemel 60 tuhat marka aastarenti. Agas põllutööministeerium tõmbas oma taskusuu kinni: rohkem renti maksta ei või! ja aiakoht anti odavamale rendi eest endisele omanikule parun Ungern-Sternberg'ile, kellel Suuremõisast kaks kohta kasutada ja peale selle normaaltalu Elistveres. Igaüks aga teab, et see härra Eesti suhtes kaugeltki loiaal ei ole. Mul oli möödunud suvel juhus kuulda, kuidas parunihärra tähendanud

vaadates pealt ilupuude maharaiumist pargis: „Samuti kui need puud langevad, langeb ka Eesti“. Põllutööministeerium aga karistab parunihärrat sellega, et ta talle ohtrasti maad kätte annab. Pärnis algupärane karistusviis, kes saaks seda salata. Edasi tahtsin ma tähelepanu juhtida sellele, et enne kui pärast lonkab järeelvalve eriotstarbekohtade pidamise suhtes. Kui eriotstarbekoht kellegi käes kasutada, siis peaks põllutööministeerium valvama, et kohta kasutatakse nii, nagu rendileping ette näeb. Mul oli juhus küsimise kaudu Vabariigi Valitsuse tähelepanu juhtida sellele, kuidas Hiiumaal Vohilaid ja Läänemaal Sõmerlaid on lihtsalt edasi renditud kohalikkudele elanikkudele 2—3 -kordse rendi eest. (Vahelhüüe.) Asja lubati kohapeal selgitada, aga lubamine on jäänud lubamiseks ja edasirentimisele ei tehta mingid takistusi. Porkunis üks eriotstarbekoht välja renditud linatööstusele juba kaks aastat tagasi. Mis aga siamaani alles asutamata, on linatööstus ise. Põllutööministeerium peab nähtavasti liigseks eriotstarbekohtade korraliku pidamise suhtes teostada järeelvalvet. Arvatakse, kui on koht kellegi käes, — jumal aidaku teda, aamen. Siin peaks härra põllutööminister meele pidama, et seadused ses suhtes talle peale panevad pärnis kindlad kohustused. Ta peaks selle järele valvama, et rendileping ei oleks tühi paberilipakas, vaid et sellest ka kinni peetakse. Praegune seisukord on pärnis võimatu.

Lõpuks veel üks väikene asi. Seal on rida Häädemeeste valla kodanikke Pärnumaal, kes küll palvekirjadega, küll saatkondade kaudu oma pööranud põllutööministeeriumi poole oma maasaamise lahendamiseks. Lugu seal oli sarnane. Põllutööministri loal ja teades kutsusid nad välja maamõõtja ja lasksid maatükid välja mõõta Maasiku ja Tolkuse metskondades. Planeerimise töödeks ja muudeks kuludeks on mehed kulutanud kuni 200 tuhat marka. Kui aga kõik tööd tehtud olid, siis anti kohad teistele, ja mehed ise jäid ilma maast. Mehed olid leplikud ja ütlesid: hea küll, kui meile neid kohti ei antud, siis andke meile maad kuskilt mujalt. (Vahelhüüe keskelt: Miks siis antakse altkäemaksu maamõõtjatele!) Jah, ma tulen selle juurde ka veel. Aga siamaani ei ole põllutööministeerium neile nende palve peale isegi mitte vastanud. Minu suusõnalise küsimise peale tähendati, et olla otsustatud meestele maksta 26 tuhat marka kulude katteks tehtud töö eest. Ma ei tea, kas see meestele teatavaks on tehtud. Põllutööministeeriumis öeldi, mehi olla omal ajal hoiatatud — teie võite tööd teha lasta, aga meie ei garanteeri, et just teie need kohad endile saate. Aga siin

oleks tulnud olla kategoorilisem ning maamõõtjat üldse mitte lasta kõrvaliste isikute kulul planeerimistööd tegema. Sellega oleks hulk paksu verd ja pahandusi ära jäänud. Meestele tuleks vähemalt teatada, kui suures summas neile kulusid tasuda kavatsetakse ja kas on väljavaateid neile mujalt maa-andmiseks.

Lõpuks tahtsin juhtida tähelepanu väikesele üksikasjale. Põllutööministeerium ei pea täpselt kinni maksvatest seadustest. Põllutööministeeriumi eelarve alamkomisjon esitas eelarve-komisjonile sooviavalduse, et kooskõlastataks maamõõtjate tükitöö määrused maksva seadusega. Eelarve-komisjonis leiti, et sarnast asja ei lahendata sooviavaldus-tega, vaid arupärimistega. See näpunäide tuli nende härrade poolt, kes muidu igal tingimusel sõdivad arupärimiste vastu. Et mitte arupärimisega tulla, siis kasutan juhust, et eelarve arutamise puhul kõnesolevat asja puudutada. „Riigi Teatajas“ nr. 30 — 1926. a. on ilmunud järgmine vastuvõetud seadus: „Riigiteenistuses seisvatele maamõõtjatele tükitöö pealt tasumaksmise seadus.“ Selle seaduse § 1. näeb ette: „Maamõõtjatele riigiametnikkudele lubatakse maksta tehniliste välistööde eest tükitöö tasu.“ Selle seaduse alusel on välja antud määrus Vabariigi Valitsuse poolt, ja ilmunud sama aasta „Riigi Teatajas“ nr. 51 järgmise pealkirjaga: „Määrus tükitöötasu väljamaksmise korra ja normide kohta põllutööministeeriumi maakorralduse peavalitsuse maamõõtjatele.“ Selle määruse § 1. ütleb järgmist: „Põllutööministeeriumi maakorralduse peavalitsuse teenistuses seisvatele maamõõtjatele maksetakse tükitöötasu järgmiste tööde eest“ — järgneb tööde loetlemine. Seaduses on öeldud kindla sõnaga, et tükitöö eest tasu võib maksta ainult välistööde eest, Vabariigi Valitsus aga paneb selle seaduse alusel maksma erimääruse, milles lubatakse tükitöö alusel tasuda kõik töö. Määrus on ilmses vastolus seadusega. Sellepärast esitangi Vabariigi Valitsusele küsimise, kuidas ta võimalikuks loeb maksvat seadust muuta määrusega. Rahaministeeriumi auks peab ütleva, et see korrektsemalt on talitanud. Rahaministeeriumi vastav määrus näeb ette, et tükitöötasu makstakse ainult välistööde, mitte aga kameraaltööde eest. See juhtumine näitab meile mitte ainult seda, kui omapäraselt seadusi tõlgitsetakse, vaid ka seda, kui ebahühtlaselt Vabariigi Valitsus talitab. Selle asemel, et ühe ja sama määrusega küsimust lahendada, pannakse maksma kaks erimäärust üksteisest erineva sisuga. Vabariigi Valitsus peaks hoolitsema selle eest, et edaspidi maksma pandaks ainult sarnased määrused, mis on kooskõlas maksvate seadustega.

M. Juhkam (töer): Võib olla selle tõttu, härrad Riigikogu liikmed, et käesoleva eelarve arutamise juures väga rutatakse, on sage-dasti kõneldud küsimuste kohta, mis kuuluvad ühe ministeeriumi juurde, teise ministeeriumi juures. Nii näiteks vaieldi 2—3 tundi töö-
hoolekandeministeeriumi eelarve juures asja-
de üle, mis puht põllutööministeeriumi as-
jad, ja täna sattusime töö-hoolekandeminis-
teeriumi küsimustes siseministeeriumi juur-
de. Kuigi põllutööministeeriumi ülesanne-
test räägiti teiste ministeeriumide juures, ar-
vati, et põllutööminister neid kõnesid kuu-
lis, ja kui ta varem küsimuste peale, mida seal
puudutati, ei vastanud, siis võib olla jõutakse
seda teha veel täna.

Mitmetl poolt puudutati ka tänavu ühte
mitte uut küsimust, nimelt uue maa juurde-
muretmise küsimus soodest ja rabadest. Leiti,
et soode ülesharimine praeguses olu-
korras kahtlemata üks tööpuuduse ja välja-
rändamise vastu võitlemise viis või abinõu
oleks. See on vist Riigikogu enamuse arvamine.
Pahemalt tiivalt tähendati küll, et ega see ei
ole ainukene tööpuuduse vastu võitlemise abi-
nõu, ei ole radikaalne abinõu. Keegi ei tõen-
danudki, et see ainukene abinõu on. Aga
terava tööpuuduse juures ja ajal, kus välja-
rändajate arv tuhandetesse kipub jõudma, sel
ajal peaks sisekolonisatsiooni küsimus vää-
rima kõige tõsisemat tähelepanu. Meie ei ole
aga kuulnud põllutööministrilt, missugused
on selles suhtes tema kavad ja väljavaated.
Mis arvab ja loodab asjast tema?

Inimesed, kes seisavad põllutööministeer-
iumile väga lähedal, kinnitavad, et meil
puududa kavad ka siin. Et tehakse tööd juhus-
likult, hea õnne peale, et — „vaatame, mis
sellest saab.“ Teatav selgusetus valitseb asja
kohta ka Riigikogus. Vististi asunikude
ridadest, kui ma ei eksi, tähendati, et kui
ongi tükk sood üles haritud — on sellega
vähe kätte saadud: sookuivatamisele peab
järgnema propaganda, kuidas sood kasutada.
Ja selle peale, kui ma ei eksi, tähendas kindral
Laidoner, et siin vähemalt mingisugust prop-
agandat tarvis pole: Kui on kraav läbi
tõmmatud, siis teab igaüks ise, mis uue maaga
teha. Olgu kuidas on, kui meie anname
soode ülesharimise peale välja aast-aastalt
kümneid miljonid, siis peaks vähemalt selge
olema, mis sellega kätte saame ja kuidas uut
maad mõtleme kasutada.

Halbtus ei seisa aga ükski siin. Riigikogu
liikmete hulgas kõneldakse sagedasti, et kraa-
vide kaevamiseks kulutatud raha on suurelt
osalt mahamaetud raha. Sellepärast, et vast
kaevatud kraavid on juba täis tallatud, risu
täis loobitud, ühesõnaga — puudub kord kraa-

vide korrashoiuks. Mina olen näinud magist-
raalkraave — vähemast kõnelemata — kuhu on
maetud palju riigiraha, aga mis tulu annavad
vähe sellepärast, et maksab ainult üks suur
kraav 4—5 kohast umbe ajada, ja siis on selle
väärtus null.

Mul tuleb meelde ka härra Tonkman'i
kõne, kus ta kinnitas, et ka kuivatatud sood
seisavad aastate viisi välja andmata.

Osalt sellepärast julgesingi paar minutit Rii-
gikogu liikmete aega raisata. Ma tahtsin küsi-
muse üles seada otse ja selgelt: missugused on
põllutööministeeriumi väljavaated ja kavad
soode suhtes? Eriti aga:

Kuidas on lood kraavide korrashoidmisega?
ja kas on kõik maa, mis kuivatamise teel saa-
dud, enam-vähem ära kasutatud?

Kui jutt on maakultiveerimise kavadest,
siis ei puudu põllutööministeeriumis mitte
ainult need, vaid seal puudub üldine töökava.
Inimesed, kes peaksid teadma, mis põllutöö-
ministeeriumis sünnib, kinnitavad, et osakond,
kellele kuulub maapaberite või asunikudele
dokumentide kätteandmine, lonkab kahel
jalal. Tõendatakse, et praeguse korra ja prae-
guste osakonda juhtivate jõudude juures mingi-
sugust lootust ei ole, et lähemal ajal hakatakse
paberite asunikudele kätte andma. Võrdle-
mise suur protsents asundustaludest on juba
täpselt välja mõõdetud. Nüüd ei peaks olema
enam mingisuguseid takistusi asundustalude
paberite kätteandmiseks; aga seda ei sünni.
Kui lugu nii on, siis on kuskil midagi katki.
(Vahelhüüe valitsuse looshist.) Härra
minister, Teie tulete niisuguse seaduseelnõuga
Riigikogusse, mis tahab asunduskruunid kin-
nistada, vaatamata sellele, kas neil nurgaki-
vid on pandud või mitte. Ma olen vähe-
malt niiviisi sellest seaduseelnõust aru saanud.
(Vahelhüüe R. Penno, as poolt.) See
just imelik on, et ta endine maamõõtja on,
kuid siiski tahab kohti välja anda täpse pla-
nita ja suuruseta. Kui see eelnõu kord Riigi-
kokku jõuab, siis räägime vist väga palju,
ja ma ei usu, et Riigikogu seaduseelnõuga nii
kergesti ühineb, sest neil ebatäpsetel paberitel
on suured puudused: neist ei ole õieti mingi-
sugust kasu ei asunikul, ega kellelgi teisel.
Ma kriipsutan alla, et kui siiski teatav protsents
asundustalused on välja mõõdetud, kui nende
kohta on täpsed planid ja täpne suurus, siis
ei ole takistusi selleks, et hakata kohapa-
berid välja andma. Seni aga seda tehtud ei
ole, vaid selle asemel tahetakse luua jällegi
midagi umbkaudset, suurt ja hämmastavat,
õeldes: täpseid plane pole vaja, anname pabe-
rid välja umbkaudu. (Vahelhüüe K. Ein-
bund'i, põl poolt.) Jutt on sellest, et põllu-
tööministeerium tahab volitust, et ta võiks

kreposteerida asundustalusid teises korras, täpse plaanita ja suuruseta. (K. Einbund, põl: Aga kel plaan juba on, neid võib ju kreposteerida.) Mina seda räägingi, et miks ei ole kreposteeritud talusid, millel täpne suurus ja plaan olemas. (K. Päts, põl: Endistel renditaludel on ometi kõik korras.)

Nüüd peaksin ma puudutama veel ühte küsimust. Juba aastat kolm võib leida ajakirjandusest pea iga nädal sõnumeid, et meil kaovad metsadest viimased jahiloomad ja -linnud. Ükskõik kuidas lindude ja jahiloomade peale peaks vaadatama, aga kui meie lähematel aastatel niikaugele jõuame, et metsad jäävad tühjaks ja vaikseks, siis on see väga kurb. Selles suhtes tammutakse põllutöoministeeriumis täiesti paigal, ja valitsus ei ole midagi teinud, et seda väärnähtust kõrvaldada. Räägitakse uuest jahiseadusest ja muust, aga kõigepealt peaks olema veidi head tahtmist, ja jätaks 2—3-päevalisest tööst, et põllutöoministeerium võiks esitada Riigikogule jahiseaduse muutmise seaduse. See küsimus on vist põllutöoministeeriumi arvates ka väike küsimus, aga kui põllutöoministeerium ei taha kuulda selles suhtes uusi kibedaid etteheiteid, siis peaks ta juba lähemal ajal näitama, et ta midagi tõsist tahab ette võtta.

Põllutöoministeeriumi juhtimine viimastel kuudel, ei tea, kuidas teised selle peale vaatavad, aga minule jätab ta õige imeliku mulje, see on nagu mingisugune kinostuudio, kus järjest mõeldakse välja uusi, väga tõmbavaid ja jalustrabavaid numbreid. Vaevalt vaikib „seakultuur“, siis tullakse kartulinädalaga ja muuga, mille üle seltskond otse jahmatama peab. Aga kui põllutöoministeerium praegu keeb, nagu mõni laboratoorium, kui seal ei tehta tööd, millel on püsiv väärtus, kui seal puuduvad sihid ja kavad, siis võime sealt oodata küll üllatusi, mitte aga muud.

K. Tonkman (põl): Austatud Riigikogu liikmed! Rkl. Gustavson puudutas väärnähtusi, mis põllutöoministeeriumi alal ette tulevad. Kuid minu arusaamise järgi on need liig ühekülgsed. Kuid on ka teistpidiseid nähtusi olemas, mis ka teist keelt kõnelevad. Nimelt peaks Teil väga hästi teada olema, kuidas maatamehed või väiksed vakamaaomanikud spekulierivad maadega, nimelt heinamaadega. Sest eestkätt antakse riigi tagavara-heinamaad neile välja, kellel heinamaad ei ole või vähesel arvul on. Kui riigi tagavara-heinamaa väljaandmisel, lähevad need maatamehed ja rendivad heinamaa ära ja annavad kõrge vahetasu eest teistele edasi. (O. Gustavson, stp: Millega need siis oma loomi peavad?) Neil ei olegi

loomi. Temal ei ole muud, kui võtab vallast tunnistuse, et temal heinamaad ei ole. Võin Teile fakti ette tuua. Miks Teie sellepärast ärevusesse satute? See on õige. Need väärnähtused tulevad sellest, et meil osa kodanikke on eesõigustatud seisukorras.

Teiseks tahtsin ma tähelepanu juhtida põllumajanduse kaitse vajaduse peale. Põllumajandus on sõna tõsisel mõttes kaitseta, kus seda avalikult pügatakse, nimelt tollide näol, sest nagu teate, on mõne põllusaaduse pealt kaunis kõrge tollid, mis ei võimalda põllusaadusi välja vedada. Võtame näiteks loomaja vasikanahad. Praegu on lihunikud hädas, et ei ole kuskile nahku panna, kuid toll on niivõrd kõrge, et ei ole võimalik loomanahku välja vedada. (A. Vomm, stp: Vasikanahk kaalub üks kilogramm.) Aga toll teeb välja 150—200 marka naha pealt. (Vahelhüüe A. Vommi, stp poolt.) Härra Vomm, ärge rääkige neist asjadest, mida Teie ei tea. Praegu on langenud lihahinnad selle tõttu, et nahku kuskile panna ei ole. Lihaärid ütlevad, et neil on mitme miljoni väärtuses vasikanahku tagavaraks, samuti ka loomanahku, kuid ei ole, kuhu neid panna. Selle tõttu on viimastel päevadel loomaliha hind langenud. Nahavabrikute vahel on kokkulepe, kus nad nahkade hinnad alla löövad ja seda maksavad, mis heaks arvavad. Aga kui meie võtame nahatööstused — kuipalju meil neid on. Neid võib sõrmede peal üles lugeda. Neil on kahesugune kaitsetoll: tooreste nahkade pealt väljaveotoll ja kõrge toll on nahkade sisseveo pealt, 8.000 marka puuda pealt. Ma küsiksin, kelle arvel see on? See on meie põllupidajate arvel. (Vahelhüüe A. Anderkopp'i, töer poolt.) Härra Anderkopp, kui meie tollidest räägime, siis räägime saatollidest ka. Meie peame tööstuste kaitseks maksuma kõrgeid tolle. Ja et põllumees ka nahku müüb, sellepärast tuleb see tema kahju arvele kirjutada, eestkätt nimelt sellepärast, et ta ei saa seda hinda kätte, mida saama peaks. Teiselt poolt ei saa ka nahatarvitajad sellest mingit kasu, sest ka naha sisseveo pealt on kõrge toll.

Tahtsin sellepärast seda küsimust puudutada, et põllutöoministeerium võtaks selle küsimuse päevakorraks ja katsuks ka neid küsimusi lahendada, et põllumajandus seda hinda saaduste eest saama peaks, mis nad väärt on.

Edasi tahtsin tähendada selle peale, mida ka härra Juhkam siin tähendas, nimelt meie metsaloomade kaitseks. Meil on metsast juba osa kenu loomi täiesti kadunud. Võtame näiteks põdra. Mõne aasta eest võis teda veel metsades näha, nüüd ainult mõnes üksikus kohas. Teiseks võtame väleda metskitse või hirve, need loomad on ka täiesti hääbunud. Samuti hall

põllujänes ja palju teisi loomi. (A. Anderkopp, tõer: Vaat' Laretei laseb karud ka maha!) Ka karud. Siis on meil metsadest kadunud ka orav. Öeldakse küll, et ta hävitab linnumune ja -pesi, aga ta on väike virk loomake. Ka tema on täielikult metsadest kadunud, ei ole kuskil enam näha. Orav oli ikkagi metsas üks väike kena loomake — kröbistas kuusekäbisid ja tegi nalja. Nüüd aga on ta täiesti hävitatud. Ja kui vaadata neid jahimehi — kes on tähele pannud laupäeviti ja pühapäeviti Tallinnast välja sõites — kes koerte ja püssidega maale sõidavad, need jahimehed teevad metsades puhta töö. Niisugusele jahipidamisele tuleb piir panna ja ei või seda lubada. (A. Vomm, stp: Kõnelege valitsusele, mis Teie sellest meile räägite!) Riigikogu peab siin kaasa aitama, et jahiseadus kiiremini teostataks.

Lugesin hiljuti, kuidas lahinguid löödi Matsalu lahe pärast jahimeeste seltsis. Muude hulgas tähendati seal, et seal hävitatakse ja viiakse väga palju linnumune välja. Peab ütleva, seda seisukorda ei ole osatud sedaviisi koosolekul ette kujutada, kui ta on. See on otsekohe hävitamine, mis seal tehakse. Kui hane- ja pardipesi lõhutakse ja munad hävitatakse. Niisugune teguviis on täiesti lubamata ja sellele hävitamisele tuleks kriips peale tõmmata, et seda enam ei sünniks. Ja seda on võimalik teha ja läbi viia.

R. Penno (as): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Mina võtsin sõna õieti selleks, et nüüd vähegi valgustada teist külge selle järele, kui härra Gustavson ja teiselt poolt rkl. härra Juhkam olid üksikute väärnähtuste peale meie suure reformi — maareformi — teostamisel tähelepanu juhtinud. Mina ei hakka üksikküsimusi eitama, sest mina neid üksikküsimusi ei tea, küll aga tahaksin peatuda üksikute põhimõtete juures ja seal järeldused tõmmata.

Härra Gustavson tähendas, et meil on väga laiali lagunenud kohtadega hangeldamine — maaga saherdamine, ja et seda tuleks seadusega või vähemalt määrustega kitsendada. (O. Gustavson, stp: Ta on keelatud praegu!) Jah, see on keelatud. Kohtade üleandmine on keelatud. Minu arvamise järgi on see ka väga soovimatu ja ei ole normaalnähtus, kui kohti edasi antakse. Mina aga leian: elus on ikka teatav protsent liikuvat elementi. Kui tahetakse selle peale tähelepanu juhtida, et nüüd sihikindlalt ja sihilikult maad juhitakse nende kätte, kes maad ainult hangeldamiseks ära kasutavad, siis on see näitamine põllutööministeeriumi poole sihilik. Öeldakse, nagu juhiks põllutööministeerium hangeldamist. (O. Gustavson, stp: Härra Kerem

ütles otsekohe, et see on päris paratamatu nähtus.) Põllutööministeerium on minu teada mitte üksinda praeguse juhi, vaid ka endiste juhtide ajal selleks igapidi takistusi püüdnud teha. (Vahelhüüded pahemalt poolt.) See ei ole hea, kui niisugused nähtused ette tulevad, aga need on siiski paratamatud. Ma tooksin näite siinjuures oma ümbruskonnast. Üks asunik ehitab omale hoone, võtab selleks raha laenuks, kuid temal ei ole õnne — loomad, hobused on niivõrd viletsad, et varsti välja surevad, hoone on küll ehitatud katuse alla, inventar on aga hävinenud, ja seal ei ole inimesel teist võimalust, kui ta kiratsema ei taha jääda, peab oma maad edasi andma ja annabki edasi. Edasi — kaks mõisatöölisi, vanemad inimesed, mõlemile antakse väikene maalapikene kätte. Üks on aednik, teine oli mõisas hobustetalitaja, mõisas peeti neid seni armust. Maatükk on aga neil käes, nad ei taha sellest lahkuda, peavad seda kaks-kolm aastat, annavad selle endisele omanikule kasutada, et see neile korterit ja leiba annab, kuid pärast näevad, et ministeerium ei luba edasi rentida, annavad selle päriks teistele mõisatöölisele edasi. Ja see on päris normaalne, kui veel nad oma õiguse eest, oma õigust edasi andes, saavad 10.—15.000 marka. (Vahelhüüe pahemalt poolt: 100.—200.000 marka.) Niipalju tühja maa eest ei makseta, siis peavad juba hooned püstitatud või mõnesugused tööd ära tehtud olema. (Vahelhüüe.) Niisuguseid nähtusi võib ju ette tulla, et maad on saanud see, kes seda õigustatud ei ole saama. Kuid kui inimene on õigustatud maad saama, mis talle antud, kas kaua liinil olemise eest, või langenud sõduri perekonnale jne., mis on seal siis imet, kui see inimene, kui ta ise maa-harimisega hakkama ei saa, maa edasi annab. Või — kas meie võime ette öelda, et sellest saab ja sellest mitte maapidaja.

Teiseks öeldi, mispärast ei ole ministeerium otsekohe asunud kohtade müümisele. II Riigikogu võttis vastu maa põliseks tarvitamiseks ja omandamiseks andmise seaduse, mis võrdlemisi suured nõudmised üles seab. Kõigepealt peavad krundile elamud peale ehitatud olema ja peale selle peab päraldised krundi valdaja ära ostma. Meie rühma poole on asunikude poolt sagedasti pööratud ja palutud, et meie aitaksime neid kaitsta, ja mitte sugugi selles mõttes, et riik neile ei tea missuguseid soodustusi annaks, vaid et nende olukorda kergendataks. Meie oleme sagedasti näinud, et metsaandmine kohapeal sagedasti palju rohkem maksma läheb, kui turul metsaväertus on. Mispärast renditalupidajad siamaani päraldisi pole omandanud? Sellepärast, et põllutööministeerium on liiga

rasked tingimused esitanud. Arvate, et inimesed enne ei kalkuleeri ja vaata, kas neil on võimalik päraldisi omandada, või on neil kergem neid rendi alusel pidada. Meie lugupeetud Riigikogu esimehel on asundustalu. Seal on karjamaa peal jändrikku metsa. Kui tema tahab selle talu omandada, mis arvate, kui palju temal tuleks seaduse alusel juurde maksta? See jändrik mets tuleks maksta üle 700.000 marga, see tähendab, et aastas tuleks temal maksta selle eest 40.000 marka 32 a. kestel. Mina arvan, et ka teisi asunikke on, kes samasuguses seisukorras. Kas saab asunik niisugusel tingimusel talu omandada, kui niisuured summad aastas maksta tulevad? Minu arvamise järgi on selle metsa omandamine niisuguses seisukorras liiga raske, ja see on üheks takistuseks, mis pärast neid krunte likvideerida ei jõuta. Seadus ütleb, et enne peavad päraldised omandatud olema ja alles siis saab kohtade omandamisele asuda. Planeerimistööd on väga juhuslikult läbi viidud ja alles viimastel aastatel on hakatud kindlate plaanide ja kavade järgi töötama. Ma näitan ainult nende raskuste peale, mis ühel või teisel juhtumisel ilmsiks tulevad, ja olen püüdnud valgustada seda teist külge, mida härrad Gustavson ja Juhkam oma kõnes valgustamata jätsid. Nii siis, mitte ainult nende joonete järgi üksi ei saa maareformi ette kirjutada, vaid on ka teisi jooni, mille alusel elu ise ennast korraldab.

Põllutööministri kohustetäitja katuminister **O. Tief**: Väga lugupeetud Riigikogu liikmed! Pean heameelega konstateerima, et vaidlused põllutööministeeriumi eelarve juures on tõusnud võrdlemisi kõrgele tasapinnale selles mõttes, et nad puudutavad võrdlemisi suuri küsimusi maareformi teostamise alal. Eriti pean ette tooma, et need asjaolud, mida ette kandis härra Gustavson väikekohtade poliitika teostamise kohta, põhimõttelikult väga tähtsa küsimuse moodustavad, ja niisama leian, et see küsimus, mida puudutas rkl. Juhkam, — sisekolonisatsiooni juhtimine soomaadel — väga tähtis on. Kuid samuti leian võimalikuks öelda, et nende võrdlemisi suurte küsimuste ettekandmisel väikeste kõrval suured eksitused esile on tulnud. Eriti võin seda öelda härra Gustavson'i poolt ettekantud väidete kohta. Härra Gustavson arvab, et praegune, samuti ka eelmine valitsus, üldse viimased valitsused ei ole hoolitsenud väikekohtade eest, et ei ole maad antud eluasemekohtadena, või kus seda siiski antud, siis nii kõrge hinna eest, et võimatu kodusid rajada. Kui härra Gustavson üldse sellest küsimusest põhjalikult huvitatud oleks olnud, siis ta oleks tähele pannud, et põllutööministeerium just viimaste

valitsuste ajal on teinud selles suunas rohkem tööd, kui seda ennem tehti. Kui just eelmiste valitsuste ajal on puudusi ette tulnud, siis ei saa valitsustele etteheiteid teha, sest sel ajal olid maareformi küsimuse üksikasjad veel segased ja ei peetud väikekohtade elulisi tarbeid küllalt silmas. Kuid kahe viimase valitsuse ajal on neid silmas peetud, ja kui midagi on ära tehtud väikekohtade loomise sihis, siis just viimase kahe valitsuse ajal, ja just selles suunas, et maakohtade rent koormavaks ei kujuneks.

Ühtlasi on võimalus antud neil väikekohtadel võrdlemisi hõlpsalt ehitada. Teie teate, alguses anti väikekohad enampakkumise teel kõrge hinna eest välja, ja need summad ja märgukirjad, millest teie räägite, käivad kõik nende sündmuste kohta, mis on nüüdse ajal ära parandatud. Selles mõttes tahaksin alla kriipsutada asjaolu, et valitsuse poolt on antud ehituskruntide väljaandmise määrus 1926. aastal, mis välja kuulutatud „Riigi Teatajas“ nr. 53 ja selle määruse teostamiseks „Riigi Teatajas“ nr. 29—1927. ehituskruntide väljaandmise juhtnöörid. (A. Anderkopp, tõer: Äärmiselt halb määrus, kus võetakse inimese käest ühe vakamaa eest aastas 15.000 marka renti.) See on see asi, et ei võeta selle määruse põhjal. Ma võiksin öelda, kuipalju võetakse praegu, 200—400 marka ehituskrundi pealt. (O. Gustavson, stp: Inimestel ehitusmaterjal mädaneb koha peal, ja Teie ei saa niigi kaugele, et maad kätte anda.) Ega valitsus või ühel hoobil ühte krunti teha, ja välja anda, nagu ühest taskust teise pista. See on ometi pikaldane protsess. (O. Gustavson, stp: Miks siis selle määruse põhjal ei käida ministeeriumis, härra Tief.) Viimased valitsused on sellele teele asunud, et neid välja anda, kuid see võtab aega. (O. Gustavson, stp: Härra Tief, kas Teie olete selle uue määruse põhjal ühtki krunti välja andnud?) Nende määruste järgi antakse teatavasti ehituskruntidest suur osa välja loositeel. Sellest loosimisest võivad osa võtta maatainimesed, just need, kellel muidu raske eluasemekohta saada. Selles mõttes on neile tarvilikud soodustused tehtud. (O. Gustavson, stp: Jah, ma tean, alamäär on 200 marka.) Teie ütlesite 200 marka krunt, aga ülemäär on 400 marka krunt. See ei ole niisugune hind, mida keegi maksta ei võiks. (O. Gustavson, stp: Ma ütlen Teile ära selle põhjuse, see on sabotaash.) See ei ole mingisugune sabotaash. Ma arvan, see, mis Teie räägite, on demagogia. Teie räägite niisugustest asjadest, mis on enne olnud, nagu oleksid nad nüüd sündinud.

Selle peale vaatamata, et rent väike, on ette nähtud — kes tahab krundi peale ehitada, saab teatud soodustusi. Kui keegi eluaseme peale tahab ehitada väljaspool alevikkude või raudteejaamade piirkonda, siis võib ta saada ehitusmaterjali asunikude tingimustega. Just viimasel ajal on põllutöoministerium ja Vabariigi Valitsus asunud seisukohale, et eluasemekoha pidajad maal peavad saama soodustusi samal alusel kui asunikud. Ja seda on toonitanud just asunikude rühmast tulnud ministrid, et soodustused ei maksaks mitte ainult asunikude kohta, vaid tuleks neid laiendada ka teiste kodanikkude peale, kes eluasemekohtadel ehitavad. (J. Vain, stp: On mõni üksik saanud ka juba?) Igatahes, kõik krundid, mis kevadel välja antakse. (O. Gustavson, stp: Härra Tief, kas Teie teate, millal ehitusmaterjali veetakse, kas suvel või talvel?) Ega need määrused ei anta ühe aasta peale, neid antakse pikajaliseks käsitamiseks, ja mina arvan — kui keegi ei saa sel talvel ehitusmaterjali kätte, siis järgmisel. (J. Vain, stp: Aega küllalt!) Selles kardinaalküsimuses olete Teie välja tulnud täiesti ekslikkude andmetega. (J. Vain, stp: Meil on kohalikud andmed ja Teil vist ekslikud.) Neid proteste, mis Teie ütlete tulnud olevat põllutöoministeriumile, mina saanud ei ole. Võib olla, tulevad nad alles homme või ülehommel ja need on ekslikkude andmete põhjal kokku seatud, võib olla just selleks, et Riigikogus ette kanda, teades, et olukorrad nüüd muutunud. (O. Gustavson, stp: Härra minister, olge lahke, siin on üks põllutöoministeriumi kiri!) See ei ole protestikiri, vaid kutsekiri. (A. Anderkopp, tões: Ega vanade kohta saa tarvitada uut määrust!) Vanade kohtade suhtes on ka öeldud, et riigimaadevalitsuse direktor võib varemalt kui 6 aasta peale väljaantud ehituskrundi anda praegusele pidajale uutes juhtnöörides ettenähtud tingimustel. (A. Anderkopp, tões: Mis ta siis selle väljaandmisega ootab?) Igatahes peab inimene soovi avaldama, kuid seni ei ole soovi avaldatud. (A. Anderkopp, tões: Teie tahate ikka hästipalju pabereid, et oleks tempelmaksu peal.) Härra Anderkopp, Teie kui jurist peaksite teadma, et vägise ei saa renti alandada, vaid selleks peab soovi avaldama.

Edasi räägitakse, et maadega sahkerdamine olevat suureks läinud. Ma ei eita, et maadega sahkerdamine on olemas, sest niisuguse suure reformi juures, kui seda on maareform, ei saa ilma soovimata kõrvalnähtusteta, kuid need pahed on tekkinud osalt selle tõttu, et meie oleme väga suure hulga autasukohti

välja andnud. See oli muidugi tarvilik, kuid üks osa nende kohtade saajatest ei saa ise tegelikult maad pidada ja nad on sunnitud seda edasi andma, ning nüüd Teie ütlete, et see on sahkerdamine. Pean tähendama, et see ei ole õige, vaid see on just maa üleandmine neile, kes ise tegelikult maad harivad. (O. Gustavson, stp: Miks see tegelik harija peab siis kaks nahka seljast ära andma?) Võimatu on ära keelata maade üleandmist, sest vastasel korral viiks see, kes maad ise ei hari, maa mõne aastaga niisugusesse seisukorda, et keegi tema eest enam midagi ei anna. Aga kui maa läheb niisugustesse kättesse, kes seda ise tegelikult harivad, siis tema vääratus ei vähene. Sellepärast ei ole põllutöoministerium ka mingisuguseid raskusi teinud maade üleandmisel.

Siin räägiti veel, et kohtade sahkerdamisega teenitud 4 miljardit. See on jutt, mida ei võiks Riigikogus rääkida. Siis vast võiks 4 miljardit saada, kui kõik asundustalukohad ära müüa. Meie Eesti rahval ei ole niipalju sularahagi, et võiks selle summa korraga või lühikese aja jooksul välja maksta.

Kui arvatakse, et väga palju on makstud kogusummas eesõiguste eest, siis on see eksiarvamine. Räägitakse, et sajadtuhanded makstakse üksikute kruntide eest. See on õigus, aga need on ka üksikud juhtumised. Võib olla, mõne mõisasüdame eest on makstud. Aga teised kohad on niisugused, et nende eesõiguse eest kuigi palju ei makseta. See, et mõisasüdame kruntide eest suurt eesõigust makstakse, see ei ole tavaline nähtus, vaid erandlik, ja selle põhjal ei saa öelda, et oleks eesõiguste eest makstud 4—5 miljardit. (A. Anderkopp, tões: Neid on väga palju.) Harilikke hooneteta krunte keegi aga ei võta vahetasu juures, ega taha neid. (J. Laidoner, põl: Iga päev pakkumised ajalehtedes, niipalju kui tahate!) Võib olla, et mõisasüdamete eest on saadud eesõigust mõni miljon. (A. Anderkopp, tões: Kas teate, kui palju neid mõisasüdameid on?) Väga vähe. (A. Anderkopp, tões: Siis, härra Tief, teate väga vähe!) Meil ei ole ju mõisaid rohkem, kui tuhande ümber, ja nende hulgas on veel suur protsent niisuguseid, kus südant pole eraldatud sel kujul, et võiks selle edasi anda.

Siis ma lähen nende üksikute nähtuste juurde, mida puudutas härra Gustavson. Mina pean tähendama, et kui tuuakse asjad järsku ette, siis ei saa neid põhjalikult järele vaadata, ja ma ei või garanteerida, et mina eksimata andmeid ette toon. Pada mõisa kohta tähendas mulle maakorralduse peavalitsuse juhataja, et need andmed, mis härra Gustavson ette

tõi, õiged pole. Seal on olnud ümberplaneerimine ja on ühest nurgast juurde lõigatud, et ühte hoonet saaks kasutada, mis seni kasutamata seisis, kuid teisest nurgast on jälle maha lõigatud. (O. Gustavson, stp: Neid eriotstarbekohti polegi enam, härra Tief.) Väikestelt kruntidelt midagi ära võetud pole. Vaid see, mis ära võeti ühelt poolt, on juurde antud teiselt poolt. (O. Gustavson, stp: Mina rääkisin juurdeandmisest.) Teie ütlesite, et ära võeti. (O. Gustavson, stp: Teiega on raske vaielda, härra Tief!)

Siis edasi, Hiiu-Suuremõisast ei olla ühte aiakrunti välja antud vaesele inimesele, vaid antud endisele mõisnikule Ungern-Sternberg'ile. Mina kuulen, et see asi on nii, et sinna tuleb põllutöökoos, ja see krunt anti lühikese aja peale rendile. (Vahelhüüe O. Gustavson'i, stp poolt.) Kui niisugune juhtumine oleks olnud, et üks pakkus rohkem kui teine, ja enampakkujale ei antud, siis vaja see asi selgeks teha. Mulle räägiti nõnda, et see isik, kes aiakrunti tahtis, tahtis seda pikaajalise rendile. Eriotstarbekohtade kohta võiksin nii palju tähendada, et sel alal maapoliitika on läinud väga suurel määral vildakut teed. Ma ei eita sugugi seda, et eriotstarbekohti ei ole nii peetud, nagu tarvis, ja ei ole sarnaseid tagajärgi saadud, nagu loodeti siis, kui eriotstarbekohad tekkisid. Sellepärast on ka kahe viimase valitsuse deklaratsioonis rõhutatud, et eriotstarbekohtade pidamist tuleb kitsendada. Seda on ka tehtud seal, kus renditingimusi ei ole peetud. Aga seal, kus neid tingimusi korralikult täidetud, on kohad omanduseks antud ja antakse seda ka edaspidi. Üldse on ära võtta neid krunte väga raske, sest need on välja antud teatud sihiga ja on seotud pikemaajalise krundikasutamisega ja niisuguse lepinguga, et näiteks alles kolmeaastase kasutamise järele peavad hooned ehitatud, mõned teised tööd tehtud olema jne. Seal, kus maakasutajad niikaua ei ole kohal asunud, ei saa neid välja ajada lepingu alusel. See asi, nagu näete, ei ole sugugi nii lihtne, olgugi, et põllutöoministerium teostab eriotstarbekohtade pidamise kitsendamist. Mis võimalik teha, seda on tehtud ja tehakse veel. Põllutöoministerium loeb oma kohuseks alati järele valvata, puudusi tähele panna ja väärnähtusi kõrvaldada. Põllutöoministeriumis on nendest ülesannetest kinni peetud.

Mis puutub Häädemeeste kohtadesse, siis on seal minu andmete järgi küll väärnähtused ette tulnud. (O. Gustavson, stp: Ei, ega seal väärnähtusi olnud!) Vaadake, Teie ütlete, et ei ole, kuid minu teada on. Selle tagajärjel on isegi üks põllutöoministeriumi

ametnik vabastatud, ja maakorralduse peavalitsus tarvilikuks leidnud teatud kulu, mis neil meestel seal olnud, tagasi maksta. (O. Gustavson, stp: 26.000 marka!) Jah, rohkem ei olnud alust tasuda. Põllutöoministerium on talitanud täiesti bona fide, nii nagu see tema võimuses on seisnud.

Mis puutub sellesse, et tükitöö maal ei ole õiglastel alustel normeeritud, et seal ei ole seaduslikul alusel talitatud, siis ripub see kõik ära seaduse tõlgitsemisest. Härra Gustavson arvab, et välistöö all tuleb mõista neid töid, mis tehakse väljas, see on väljaspool tuba. Kuid väga hästi võib mõista ka välistööde all neid töid, mis tehakse välistööde perioodide ajal, muud on kameraaltööd. Igatähes, viimane tõlgitsemine on soodsam maamõõtjatele. Ka selles küsimuses on püüdnud põllutöoministerium talitada nõnda, et see oleks niihästi maamõõtja, kui ka töö huvides kasulik. Siin põllutöoministeriumile ette heita midagi ei ole.

Edasi võiksin ma minna härra Juhkam'i poolt ettetoodud asjaolude juurde. Härra Juhkam esitab küsimuse, missugused on põllutöoministeriumi kavad soode kultiveerimise alal, ja selle küsimuse juures töö ta ette, et neid kavu tõepoolest ei ole olnudki. Minu arvates on see ekslik väide. Põllutöoministeriumil on need kavad olemas, ja Riigikogu on nendest informeeritud maakomisjoni kaudu. Üks kirjalik informatsioon sellel alal on minul siin kaasas. Ma ei loe võimalikuks seda pikka informatsiooni siin ette kanda, aga ma tahaksin kõige üldisemates joontes tähendada põllutöoministeriumi kavatsuste peale. Ma pean ette tähendama, et soode kultiveerimine on raske küsimus, et koloniseerimise ülesannete teostamiseks meie peame suurte kapitalidega opereerima, peame miljarditega rehkendama. Nii suuri kapitale meil ei ole ja sellepärast peame vähemaga leppima, nimelt peame püüdma ja olemegi püüdnud sinna poole, et läbi viia riiklikke magistraal-kaevamistöid, et pärast võimaldada erateel, erakapitali abil läbi viia maaparandusetöid. Selles suunas on tänava aastal valitsus tarvilikuks leidnud maaparandusetöid jätkata ning on selleks otstarbeks eelarvesse ka üles võtnud teatavad summad, mis just väiksed ei ole. Meie peame veel arvesse võtma, et metsade peavalitsuse krediidina on meil vastav summa olemas mõnekümne miljoni marga suuruses, mida saab maaparandamiseks ära kasutada. Kokku võttes ulataks riiklik maaparandusekrediit ligi 100 miljonini, see on võrdlemisi soliid summa. Peale selle on 20 miljonit ette nähtud maaparanduselaenu andmiseks maapidajatele. Üldiselt võttes on ette nähtud sarnane summa,

mis meie oludes väike ei ole. Kui küsitakse, et miks meie ei näe mingisuguseid tagajärgi sootöodes, siis tahaks öelda, et sookoha tekitamine ei ole nii lihtne, vaid tarvitab pikemaajalist tööd. Ja nagu teada, ei ole meil sugugi kuigi suuri kogemusi kultiveerimise alal. Ministeeriumi poolt on välja valitud Laikküla maaala, kus vastavad eeltööd on tehtud ja võib olla nelja-viie aasta pärast võime seal sookohti näha. Need tööd võivad kalliks minna, kuid igatahes katseid on sellel alal tehtud. Ministeeriumi kohta ei või öelda, et seal tööd tehakse ilma plaanita. Meie töö on järjekindel. Esiteks, arendada magistraal-kraavide kaevamist, siis võimalikult eramaapidajate maaparandustöid läbi viia ja ühtlasi teha katseid sootööde alal, selleks tarvitades katsekohti. (K. Päts, põl: Palju neid katsekohti on juba?) Meil on Laikkülas 30—40 kohta. (K. Päts, põl: Ega need siis katsekohad pole, kui neid 30—40 on.) Need on selles mõttes katsekohad, et riik teeb seal katseid. Muidugi ei või meie öelda, missugused tagajärjed tulevad. Eraalgatusel on sarnaseid kohti meil väga vähe tekkinud, neid võib sõrmedel üles lugeda. Riigikogus istuvatest põllupidajatest on vast härra Zimmerman praegu ainukene, kel on palju praktikat sellel alal. (R. Penno, as: Härra Tonkman ka!) Vabandage, ma ei teadnud seda. Neid kohti on lõpmata vähe, ja kas keskpärane põllupidaja üldse selle tööga hakkama saab, ei ole selgunud. Edasi toonitati, et meil ei valvata selle järele, et magistraalid oleksid korras. Arusaadav, et väärnähtused tulevad ette, aga põllutöoministeerium on juba vastava seaduseelnõu nende väärnähtuste kõrvaldamiseks välja töötanud, missugune tuleb lähemal ajal Riigikogusse. See seadus ei olnud siiani rutuline, sest kaevamistööd algasid alles hiljuti ja ilmsikstulnud väärnähtuste põhjal võiski see eelnõu tekkida.

Edasi toodi ette, et asunduskohtade kinnistuse asjus ei ole midagi ära tehtud. On õige, et sellel alal on vähe ära tehtud, kuid just sellepärast, et meil on sellel alal vildakut teed käidud. Ma arvan, et ma võin sellel alal kui autoriteet rääkida, sest ma olen üks vähestest inimestest Eestis, kellel on kogemused maa-möödu alal, ja kel kui juristil on tegemist olnud kinnistusjaoskondadega. Ma ütlen, et minu arusaamise järgi see tee, mida meie seadusandlus on käinud, ei ole õige. On arvatud, et asunduskohad peavad saama kinnistatud täpsete plaanide alusel, nagu see üldises korras on ette kirjutatud. See on õige harilikus olukorras. Aga meie maareformi oludes on see tee väga keeruline. Näiteks on tarvis peale selle, mida härra Penno ette tõi, ära osta kõik pärandused. Ka palvekirjad sisse anda notari-

aalselt tõestatud allkirjadega. See vormaliteet on väga tülikas. Ja pealegi ei ole otstarbekohane kinnistada talukohti üksikult, vaid asunduste järgi. Sellepärast on vastav seaduseelnõu valitsuse poolt välja töötatud ja Riigikogu paremast tahtmisest oleneb, kas see eelnõu vastu võetakse või mitte.

See tee, mis siin on soovitatud, ei ole mingisugune omapärane väljamõeldus, vaid seda teed on tarvitanud Vene riik, kui meil siin talukohti planeeriti, ja seda teed käib ka praegu Läti. Lätis oli vilunud jõude rohkem, nad läksid algusest peale õiget rada, ja kinnistavad ilma täpse mõõtmata kohad ära.

Tahaksin veel tähendada, et need plaanid, mis meil linna kruntidel ja vanataludel on, on sama puudulikud. Tihti ei ole kinnistusjaoskonnas kinnisvara üksuste kohta üldse plaane. Ometi ei ole meil iseäralikke raskusi selletõttu tekkinud, ja sellepärast on mul kindel veendumus, et meie võime kinnistamise läbi viia ilma täpsemate plaanideta, eeldusega, et täpsed plaanid hiljem esitatakse kinnistusjaoskonnale. Nii et ka sel alal põllutöoministeeriumil on kindel kava ja siht. Kuivõrd seda kinnistamise kava võimalik läbi viia, on teine küsimus. Teatavasti on suur opositsioon igas rühmas selle kava vastu, ja kas see Riigikogus läbi läheb, seda ei tea ma öelda. (M. Juhkam, tõi: Aga miks Teie siis neid ei kinnita?) Et kinnitada, peab neid enne ära hindama, aga et hindamist läbi viia, peab kohapeal kõiksuguseid komisjone tööle panema. Põllutöoministeerium tahab aga hindamist lihtsustada, seda ühe isiku kätte andes, mitte komisjonide kätte, ja arvab, et parem on hindamise rutuliseks läbiviimiseks, et see töö algaks uue korra järgi. Suur osa mõõdetud talusid on aga sellepärast kinnistamata, et sooviavaldusi tulnud ei ole, sest teatavasti võidakse maid kinnistada sooviavalduste puhul notariaalsete lepingute alusel. Praeguse olukorra juures näib, et kinnistamise läbiviimine küllalt soodne ei ole.

Mis puutub jahiseadusesse, siis on ju õige, et see seadus viibinud on. Aga jällegi ta on juba eelmise valitsuse ajal põllutöoministeeriumis välja töötatud ja saadetud jahimeeste organisatsioonidele ja teistele asjast huvitatutele ja asjatundjatele seisukoha avaldamiseks. Need on ka eelnõu läbivaatamisele asunud ja nende arvamised on osalt ka juba põllutöoministeeriumis ja võib loota, et lähemal ajal seaduseelnõu Riigikogule esitatakse. (M. Juhkam, tõi: Ta on juba üle aasta jahimeesteltsi käes olnud.) Ei, vist mitte. Mul tuleb ette, et just viimaste kuude jooksul on need põllutöoministeeriumis saadud, täpselt ei ole mul meeles. Igatahes põllutöö-

ministeerium on eelnõu välja töötanud ja Riigikogust oleneb ära, mil seadus vastu võetakse. (M. Juhkam, tõer: Nii et ka siin on asi korras.) Mina arvan, et midagi katki ei ole. (M. Juhkam, tõer: See on ka vas-

Härra minister tähendas, nüüd olla välja antud uued kergemad määrused, ja katsus siin apelleerida minu juriidilise arusaamise peale, et neid uusi määrusi ka vanade kruntide kohta

kohustust, mis ta maasaajate peale paneb, ülev hoiab? $\frac{1}{2}$ vakamaa eest renti 6.000 marka, teeb välja 36.000 marka ühe ha kohta. Tahetakse tähendada, et need vahest on ehk ärikohad, allakirjutajaid on 12, ja et mõne kiriku all 12 niisugust ärikohapidajat on, kes võiksid maksta sarnast renti, sellejuures tuleb kahelda. Seisukord kohtade peal on endiselt segane, endiselt halb. Kõik lootused, mis antakse, ei suuda uskuma panna, et põllutöoministerium nende inimeste seisukorda, kes Eestis vajavad eluasemeks maatükke, nähtavat parandust tuua tahaks. Isegi üksikud linnad, soodustades ehituspoliitikat, suudavad anda kergemate tingimustega maatükke, kuna Eesti riik, kellel olid sajadtuhanded tiinud maad väljaandmiseks, seda teha ei taha.

O. Gustavson (stp): On kodanikke, kelle pead ei kannata kõrgeid kohti. Härra põllutöoministri kohustetäitjale on ministri kõrge koht sootuks omapäraselt mõjunud. Ta vaatab sealt alla ja näeb kõiki imeilusas lillas ja roosas värves. Meil oli juhus kuulda härra Tief'i seletust siis, kui ta oli töö-hoolekandeminister. Siis löi ta omale vastu rindu ja ütles, et kunagi ei ole Eestis hoolekande ja töökaitse alal rohkem ära tehtud, kui selle valitsuse päevil, kui Tief oli töö-hoolekandeminister. Nüüd on härra Tief saanud uue ministeriumi ja kauba peale veel teise ministeriumi ajutiseks. Täna õhtu kuulsime taas tema suust enesele vastu rindu löömist ja uhkustamist suure tööga, mis põllutöoministeriumis eriti nüüd olla tehtud eluasemete ja ehituskruntide korraldamisel.

Härra Tief heidab sellejuures mulle ette, — minu andmed olla vananenud ega ei vastavat tõele. Minu rühmaseltsimees Vain kandis kirja ette, mis tänase postiga on tulnud ja millest härra Tief'gi öelda ei peaks võima, et see üks vana asi on. Mina näitasin üht põllutöoministeriumile saadetud märgukirja, millel daatumiks on 6. detsember 1926. a. Nõnda siis ka mitte aastaid tagasi. Ma võiksin härra ministrile veel öelda, et märgukiri, mis Nõo alevikust saadeti põllutöoministeriumile, on tulnud 1. märtsil 1927. a. Nõnda siis ka mitte aastate eest, ja mitte vanade ja iganenud, vaid päris uute ja värskete asjaolude kohta. Härra minister ütleb, ma ei olevat asjade kursis, ja olevat jätnud kahe silma vahele uue ehituskruntide väljaandmise määruse. Mul oli juhus päris selgelt tähendada sellele imelikule saatusel, mis seda määrust on tabanud. Kui vaadelda, mitu kuud seda määrust on kalevi all hoitud, ilma et oleks seda praktiliselt kasutada püütud, siis ei saa lahti muljest, et põllutöoministeriumis nähtavasti meelega

saboteeritakse selle määruse teostamist. Tähtsaid ja suurelatusega seaduseelnõusid puistatakse nagu küllussarvest. Tuletame meelde, metsavarustuse seaduseelnõu. Tuletame meelde kuidas vaevalt nädala kestes põllutöoministeriumi konstruktsioon ümber vorbiti. Aga ehituskruntide väljaandmise juhtnõõridega, nendega ei saada põllutöoministeriumis hakkama. Ma juhtisin tähelepanu just sellele, et ei tarvitata tegelikult seda määrust, mida peaks ammugi tarvitama. Ma esitasin Teile kohalt küsimuse, kas on selle määruse põhjal ükski krunt välja antud. Teie ütlesite: ei ole. Kas on siis minu etteheited põhjendatud? Ma juhtisin tähelepanu hullule seisukorrale, mis tänapäevani valitsemas ja mille üle mitmest ja mitmest alevist ja alevikust põhjendatud nurnat tõstetakse. Teie kuulsite, kui härra Anderkopp tähendas juhtumisele, kus kolme vakamaa eest nõuti renti kuni 15 tuhat marka aastas. Rkl. Vain tõi Teile näiteid teisest kohast. Ma arvan, nendega tuleb arvestada, kui ministerium tõesti tahab, et ehituskruntide väljaandmise asi paraneks. Häda on selles, et määrus on jäänud vaid paberile. Teostatud seda määrust seni ei ole. Mul oli juhus alles hiljuti käia Lelle alevikus. Seal kurdavad mehed, kuidas neil ehitusmaterjal mädaneb. Samuti Käru alevikus. Selle asemel, et elanikkudele seal anda ehituskrunte, renditakse maa uuesti välja endisele postijaamapidajale. Mispärast sarnaselt talitatakse, seda kohalikud elanikud ei tea. Nähtavasti on siin mõõduandvad salased sidemed ja sõlmed. Kui lood nõnda on, et ehituskruntide väljaandmine endiselt halb, siis arvan, härra Tief, et mul täielik õigus on küsida, mispärast see nõnda on, ja teha etteheiteid, et selle tähtsa küsimuse lahendamisel põllutöoministerium ennast nii loiult on liigutanud.

Edasi leiab härra Tief, et olevat päris arusaadav ja loomulik, kui sakherdamise teel käib koht ühe käest teise kätte niikaua, kuni ta viimaks selle päris pidaja leidnud. Härra minister, Teil on kaks ministeriumi juhtida, ja ma usun, et teie töörohkus ei luba Teile tutvuneda kõigi seadustega, mis käsitavad põllutöoministeriumi tegevust. Aga niipalju mahti peaksite siiski leidma, et maaseadusest järele vaadata, mis otstarve on mõisate võõrandamisel. Sellest näete, et põhimõte on: maa minu selle kätte, kes seda ise harib. Maaseaduses eneses ega määrustes ei leidu ühtainustki näpunäidet selle kohta, et maa peaks minema tegeliku harija kätte kahe või kolme isiku kätte läbi. Seadus püstitab otsekohe põhimõtte — vaheltteenijaid olla ei tohi. Kodanik, kes on õigustatud maad saama, peab selle saama otsekohe. Teie ütlete:

sahkerdajate kaudu olla kõige parem tee. Ma küsin, härra Tief, miks Teie ühe kodaniku seljast tahate võtta kaks nahka? Esimese võtab see, kes eesõiguse kalli hinna eest edasi müüb, ja teise võtab riik. Ühed kodanikud saavad maa kätte harilikku riigimaade ostuhinna eest, teised peavad maksma sama summa ja lisaks veel eesõiguse eest. Kui minister tuleb ja ütleb, et see viimane tee loomulik tee ollagi, siis ei jaksa mina sellest loomulikkusest aru saada. Ja ma võin öelda, kinnitada, et suurem osa meie kodanikkudest ei taha ega jaksa ministri omapärast arusaamist ses suhtes jagada.

Härra Tief arvab, et siin üksikute eesõiguste edasiandmise puhul võetud kõigest 10.000 kuni 15.000 margani koha pealt, ja see olla sarnane summa, millest ei maksa rääkida. Ma soovitan ministrile rohkem liikuda maal ja kuulata, kui suured need summad päriselt on. Võtke ajalehedki ja vaadake, seal on must valge peal, et võetakse mitte 15—20.000 marka, vaid 150—250.000 mk. Mul oli juhus Pärnumaal rääkida ühe sarnase ostjaga, kes oli maksnud koha eesõiguse eest 240.000 mk. Mees korjas selle summa heas usus, et ta omaga välja tuleb, aga nüüd on ta omaga sees, ja ma ei imesta, kui tal 3 aasta pärast haamer kaela kukub.

Härra põllutööminister toonitas erakorralisi raskusi, mis inventari muretsemisel asunikudel kanda. Kuidas peab aga mäele tulema see asunik, kes oma tavalisele koormale peab veel uue, raskema lisaks võtma? (Põllutööministri kohustetäitja O. Tief: Tema ei tule ka välja.) Kas on see siis õige, kui sel teel katsutakse maad juhtida läbi mitme käe õige harija kätte? Sellepärast ilustage, härra Tief, maaga sahkerdamist kuidas tahate, tegeliku maaharija huvide seisukohalt võttes ei ole see pluss, vaid miinus. See on päris kindel. Kuid asi seisab selles, et põllutööministeerium ei taha loaalselt maaseadust teostada. Kui härra minister arvas, et minu etteheited aluseta on, siis võiksin ma, härra minister, Teile vastata punktipealt sama rahaga. Teie vastuväited väärivad veel vähem, kui need etteheited, mis ma põllutööministeeriumi tegevuse suhtes olen teinud.

V. Vessart (põl): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Siin on pahemalt poolt iseäranis etteheiteid tehtud, et maal asundustalud on läinud endistelt pidajatelt uute pidajate kätte ja sealjuures teatud summa eesõiguse eest on makstud. See võib ka olla, et on rohkem üleandmisi olnud, kui see loomulik oleks. Mina näen, et sel üleandmisel on sügavam põhjus, ja et igasuguste määrustega ja keel-

dustega seda naljalt takistada ei saa. Põhjuseks on kindlustamata seisukord, mida praegune asunik oma maa peal tunneb, ja see, kuidas ta seda maad pidama peab. Võtame näiteks rendi hinna. Asunikul ei ole õieti kindlat renti. Iga aasta määrab Vabariigi Valitsus rendi kindlaks, tähendab rukkikilogrammide arv on küll ette määratud, aga selle hinna määrab Vabariigi Valitsus igal aastal, ja nii on asuniku rendimäär muudetav. Teiseks on ta täiesti oma talupidamise juures ärarippuv ringkonnavalitseja heatahtlikkusest, sest renditingimuste järele võib ringkonnavalitseja ta igal ajal kohast lahti öelda, kui ta seda tahab. Võtame näiteks rendilepingud, mis on põllupidajatel. Kui imelik see ka ei ole, aga rendilepingu järgi peab asunik pidama põlde kindla külvikorra järgi. Mina olen kauaaegne maaharija, aga minul ei ole veel kindlaks saanud, missugune on see kindel külvikord, mis ringkonnavalitsejale meeldib. Võib ju juhtumisi tulla, et ringkonnavalitsejale ei meeldi sugugi asuniku külvikord. Ma ei ütle sellega, et sarnaseid juhtumisi oleks olnud, vaid tahan näidata, et lepingute põhjal võivad niisugused vahekorrad tekkida. Igatahes ei võimalda see asunikudes kindlat teadmist, et nad võiksid oma kohtadel ennast peremeestena tunda.

Mitmed niisugused raskused sunnivad asunikke omad kohad teistele üle andma, neile, kes loodavad, et nad paremini võivad oma asundustalusid pidada. Asundustalusid põlise pidamise õigusega antakse ainult siis, kui kõik päraldised, mis seal peal, on ära ostetud. Raskused on ka hoonete ehitamise küsimuses. On loomulik, et paljud asunikud, kes asuvad mõisate lähedal ja kus on tööliste majad ning küünid, on omale õige odavasti muretsetud hooned. Ma tean juhtumisi, kus on 6—7-korteriline maja läinud maksma krundipidajale võib olla alla 10 tuhande marga. Loomulik, et krundipidaja ostis need hooned ära ja tal on õigus oma krunti põlise pidamise õigusega omandada. Raskused on iseäranis suuremates mõisates nendel, kel on krundid kesk põlde ning kus hooneid peal ei ole. Nende kruntide omanikud on palju raskemas seisukorras, kui teised, kes mõisa südamest maa on saanud ja kelle kruntidel mõnigi hoone, näiteks küün peal on. Nagu näha ongi suurem jagu neid kohti edasi antud, millel ei ole hooneid peal. Teisest küljest on ka sarnaseid juhtumisi olnud, kus valitseb kindlusetus rendilepingutes. Ma ei taha öelda, et see on sündinud praeguse ministri ajal — kus tehtud lepingud ei ole maksvaks tunnistatud. Mul on võimalus niisugust nähtust ette tuua, kus 1921. aastal sõlmiti asunikudega rendilepingud 6 aasta

peale, ja lepingus oli punkt sees, et ministeerium 2 kuu jooksul lepingud kinnitab, ja lepingu tingimusi on pooled kohustatud täitma. Aastat kolm läks mööda, asunik ehitas hooned krundi peale, ja kolme aasta pärast öeldi, et leping ei ole maksev ning tuleb uus teha. Vana lepingu järgi loeti hooned, mida asunik ehitab, asuniku omaks. Ja kui asunik kohalt ära läheb, oli põllutööministeerium kohustatud need hooned ära ostma. Kolm aastat oli möödas, tehti uued lepingud, aga nende lepingute tingimused on hoopis raskemad. Seal tunnustatakse hooned küll asuniku omaks, mida asunik ehitab põllutööministeeriumi poolt lubatud kohale, aga kui asunik ära läheb ja ei lepi kokku hoone hinna suhtes, siis on asunik kohustatud kuue kuu jooksul hoone ära vedama või vastasel korral langeb see tasuta riigi omanduseks.

Nüüd küsiks, missuguse tundmisega võivad asunikud ehitada niisuguse kindluseta oleku juures nende kruntidele hooned ja sealjuures tunda, et nad on tõelikud hoonete omanikud ja kohapidajad. Et praegu majanduslikult isearanis rasked aastad on, siis katsub igaüks, kes omale koha võttis ja seda ei suuda pidada, sellest lahti saada, muidugi siis, kui tal on koht, kuhu ta võib minna. Nii usun, et need kindlusetused on peapõhjusteks, miks paljud asunikud on sunnitud oma kohti ära andma, ja nagu ma juba nimetasin, ei aita siin mingisugused sundmäärused, vaid tahes või tahtmata tulevad niisugused nähtused, millega peab leppima. Ma ütlen, see on osalt väärnähtus, et kohad, mis on antud maaseaduse alusel, lähevad käest kätte ja veel suure eesõiguse maksuga, kuid see on paratamata nähtus senikaua, kui ei ole asunikkudel kindlustust, ja senikaua kui on asunikud nagu tuulepeal. Kui kõrvaldab põllutööministeerium need põhjused, kaovad siis ka sarnased üleandmised, nagu see praegu sünnib.

Põllutööministri kohustetäitja kohutuminister **O. Tief**: Ma tahtsin ainult lühidalt öiendada mõnda lõpuks ettetoodud väidet. Nimelt härra Vessart rääkis, et asunikkudel olla rendilepingus niisugune tingimus sees, et hooned lähevad renditähataja lõpul riigi omaks. Minu teada seda lepingus sees ei ole. Ainult eriotstarbekohtade pidajatel võiks rendilepingus niisugune tingimus sees olla, nimelt neil, kes saavad lepingu ainult teatud aja peale. (V. Vessart, põl: Põlis harilikud asunikkudel.) Niisugust asja ei või olla. Igatahes väljatõstmisest ei võiks juttu olla. Minu teada on koguni rendilepingutes niisugune tingimus sees, et

kõik need asundustalud, mis on 6 aastat korralikult peetud, lähevad põliseks pidamiseks. Järelikult asunikkude kohta ei võiks rkl. Vessart'i poolt esiletoodud tingimusi sees olla. Kui niisugune tingimus kuskil lepingus peaks olema, siis ma heameelega tahaksin seda muuta.

Mis puutub härra Gustavson'i ütelusse ehituskruuntide suhtes, nagu ei olla teostatud seda määrust, mis välja antud, ja selle tõttu valitsus ei tahtvat mingisugust ehituskruuntide ja eluasemete tekkimise soodustuse poliitikat ajada, siis tahaksin tähendada, et määrused on välja antud läinud aasta juunikuus ja tänavu talvel on välja antud juhtnöörid, mis see tähendab? See tähendab, et seda uut poliitikat võib teostama hakata tänavu kevadel. Iga asuniku krunt tuleb väljaandmisele. (O. Gustavson, stp: Juhtnööre ei ole!) Nad on välja antud. (O. Gustavson, stp: Ei ole, see'ep see häda ongi!) Kohtade väljaandmine võib tänavu kevadel sündida. (J. Voiman, stp: Kõige parem asi, mindagu ministeeriumi...) Teie ettekujutus on hoopis vildak, Teie arvate, kui tahetakse krunti saada, mindagu ministeeriumi. (Vahelhüüe pahemalt poolt.) Ehituskruuntide väljaandmine sünnib kevadel, ja kevad on ju alles ees. (J. Voiman, stp: Kas pole veel kolm kevadet möödas? A. Anderkopp, töer: Mispärast need just kevadel välja antakse?) Selle üle võidakse ju vaielda, aga igatahes on kord niisugune, et krundid välja antakse kevadel. (A. Anderkopp, töer: Ega siis kord pole lõplik seadus!) Muidugi ei ole, võidakse ka sügisel välja anda, kuid ehituskruundid kavatakse välja anda ühistel alustel asunikkudega ja see on ikkagi kevadel. Suvel seatakse kavad kokku, et järgmisel kevadel võiks krunte välja anda, kuna juhtnöörid on välja antud talvel, seega õigel ajal, ja teie ei saa meile ette heita, et meie neid teostama ei hakka. Meie hakkame neid teostama. Määrused ja juhtnöörid on välja antud ja hakkavad ka tegelikult maksma. (A. Anderkopp, töer: Ärge pange sõna suhu, mida ma rääkinud pole.) Ma ei räägi Teile, vaid härra Gustavson'ile, ainult vaatasin Teie otsa, võib olla tundsitate, et ka Teile seda, mis tema, mõelnud olete.

Niisamuti protesteerin härra Gustavson'i üteluse vastu, et mina olla niisugust arvamist väljendanud, et kruntide üleandmine on loomulik nähtus ja loomulik on ka sahkerdamine maadega. Seda ei ole ma öelnud, vaid ütlesin, et loomulik on ikka see, et need krundid, mis ei ole õige pidaja käes, läheksid õige pidaja kätte. Seda ei saa aga olla siis, kui üleandmist ei võimaldata. (O. Gustavson, stp: Kuju-

tage ette, härra Tief, kui keegi ei taha krunti pidada, ega's ta sellepärast ei saa seda ära müüa.) Riik ei saa maad ära võtta inimese käest, kui seda kasutatakse põlise tarvitamise õigusega. (O. Gustavson, stp: Vaadake maareformi teostamise seadusest, mis seal selle kohta öeldud.) Mitte midagi sellesarnast ei ole seal öeldud ja selle kohta seal mingit paragrahvi ei leidu, sellepärast on ka täiesti õige poliitika, kui põllutöoministerium sarnast üleandmist võimaldab, mille kaudu maa õigete pidajate kätte võib minna, sest maareformi mõte nõuab igal juhtumisel, et krunt antaks sellele, kellest loota on, et temast tegelik kohapidaja saab. Just sarnase sihiga antakse kruntide või üleandmise lubasid välja, ja just sellepärast ei kahtle ma, et maa tõesti satub tegelikkude pidajate kätte.

Juhataja **M. Martna**: Sõna on faktiliseks märkuseks rkl. Vessart'il.

V. Vessart (põl): Põllutöoministri ase-täitja tähendas täna siin, et tema ei teadvat, et rendilepingus on sees niisugune punkt, mille järele hooned lähevad riigi omaks. Loen asunikkude lepingust, milles § 14 nõnda kõneleb: „Rentniku poolt omal kulul ehitatud hooned loetakse rentniku omanduseks, kuna hooned, mis rentnik riigi toetuslaenu abil ehitab, loetakse riigile pandituks kuni ehituslaenu tasumiseni. Rendi vahekorra lõpetamisel on põllutöoministeriumil talu majapidamiseks tarvisminevate hoonete ostmiseks eesõigus. Ei soovi ministerium hooned osta, on rentnik kohustatud neid 6 kuu jooksul ära koristama, vastasel korral langevad hooned tasuta riigi omanduseks.“

Juhataja **M. Martna**: Lõpusõna on kaasaruanjal.

Kaasaruanja **K. Soonberg**: Ei tarvita.

Juhataja **M. Martna**: Kaasaruanja lõpusõna ei tarvita. Panen hääletamisele põllutöoministeriumi korralised kulud 414.060.100 marga suuruses. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on põllutöoministeriumi korralised kulud vastu võetud.

Kaasaruanja **K. Tonkman** kannab ette ja nähtava enamusega võetakse vastu teedeministeriumi korralised kulud. (vaata lisa nr. 3, lhk. 19—22.)

Kaasaruanja **H. Rebane** kannab ette ja nähtava enamusega võetakse vastu välisministeriumi korralised kulud (vaata lisa nr. 3, lhk. 22—23.)

Kaasaruanja **M. Laarman** kannab ette ja nähtava enamusega võetakse vastu töö-hoolekandeministeriumi korralised kulud. (vaata lisa nr. 3, lhk. 23—26.)

Aruandja **A. Jürman** kannab ette ja nähtava enamusega võetakse vastu riigi võlad. (vaata lisa nr. 3, lhk. 26.)

Aruandja **A. Jürman** kannab ette erakorralised kulud ja operatsiooni fondid (vaata lisa nr. 3, lhk. 26—33.) ühes Riigikogu poolt II lugemisel vastuvõetud parandustega:

Rahaminister **L. Sepa** ettepanek: „Teen ettepaneku, kustutada riigi 1927./28. a. eelarves erakorralised kulud. Teedeministerium. Ptk. I. Keskasutus. § 2. Uute raudteede ehitamine mk. 59.000.000.—“

„Teen ettepaneku, üles võtta 1927./28. a. eelarves erakorralised kulud. Teedeministerium. Ptk. II. Riigiraudteede valitsus § 6. Vee-
reva koosseade täiendamine mk. 5.000.000.—; § 7. Uute raudteede ehitamine 59.000.000 marka.“

„Teen ettepaneku, kustutada riigi 1927./28. a. eelarvest operatsiooni fondid. Töö-hoolekandeministerium. Ptk. III. Töökaitse ja sotsiaalkindlustuse valitsus. A. Keskasutus. § 1. Protsendita laenuks väikekorterite ehitamiseks mk. 10.000.000.—“

Chr. Kaarna' (töer) ettepanek: „Teen ettepaneku, üles võtta riigi 1927./28 a. eelarves erakorralised kulud. Töö-hoolekandeministeriumi. Ptk. III. Töökaitse ja sotsiaalkindlustuse valitsus. A. Keskasutus. § 1. Uute elukorterite ehitamiseks mk. 10.000.000.—“

P. Baranin'i (vn) ettepanek: „Teen ettepaneku, operatsiooni fondid. Põllutöoministerium. Ptk. III. § 4. Kalameeste riikliku laenufondi täiendamiseks — suurendada 5.000.000 marga võrra.“

Juhataja **M. Martna**: Rkl. Lehtman'ilt on ettepanek: „B. Operatsiooni fondid. Põllutöoministerium. Peat. III. Põllumajanduse peavalitsus. A. Keskasutus. Teen ettepaneku, võtta juurde § 5. Ühistegeliste eksportapamajade riiklikuks laenuks 7 miljonit marka.“

Rkl. Klesment'ilt on ettepanek: „Teen ettepaneku, täiendada erakorraliste kulude eelarvet: „Töö-hoolekandeministerium. Peat. III. Töökaitse ja sotsiaalkindlustuse valitsus. A. Keskasutus. 1. Haigekassade iseäraliseks kapitaliks (tööstusliku töö sead. § 114) —

mk. 1.000.000.— 2. Haigekassadele toetuseks krooniliste ja külgehakkavate haiguste arstimiseks — mk. 1.000.000.— Kokku ptk. III. A. mk. 2.000.000.— Kokku töökaitse ja sotsiaalkindl. valitsus mk. 2.000.000.— Kokku tööhoolekandeministeerium mk. 22.399.200.—“

Sõna on rkl. Jürman'il.

A. Jürman (põl): Ma võtan sõna mitte kui aruandja. Tulude eelarves tehti muudatus selleläbi, et suurendati tulude osas komisjoni poolt mahakärbitud 7 miljonit. Kui vaatame, millest see 7 miljonit koos seisab ja kas võib tulusid selle võrra tõsta, siis näeme, et suurendus seisab koos esiteks 2 miljonist, mis riigi trükikoja poolt tagasi maksta tuleks. Riigi trükikoja põhikirja muutmise muudeti aga see ära nii, et riigi trükikoda ei pruugi mingisuguseid tulusid tagasi maksta. Sellepärast ei saa ka seda summat eelarvesse üles võtta, sest et meie seda riigi trükikojalt tagasi ei saa.

Teiseks on ülesse võetud tagasimaks „Töölise Majale“ antud laen 5 miljonit. Alamkomisjonis oli see asi arutamisel ja tuldi otsusele, et meie seda summat tagasi nõuda ei saa sellepärast, et see oleks „Töölise Majal“ väga raske tagasi maksta. Raske on loota, et meie saaksime suurendada seda eelarvesosa 7 miljoni marga võrra, sest et see 7 miljonit marka seisab koos summadest, mida meie tagasi nõuda ei saa. Kui aga tulude suurendus ära jääb, siis loomulikult ei saa ka suurendada kulude osa. Praeguse seisukorra juures oleks eelarves ülejääk, 6.208.000.—. Kui 7 miljonit aga tulude osas maha kustutada, jääb puudujääk eelarvesse 1 miljon, mis soovitav ei ole.

Seda arvesse võttes teeksin ma ettepaneku, mis seisukorda parandab. Meil suurendati operatsiooni fondide alal põllumajanduse peavalitsuse juures kalameeste riiklikku laenufondi 5 miljoni marga võrra. Enne oli 5 miljonit, nüüd tõusis see summa 10 miljoni peale. Teine ettepanek oli aga rkl. Johanson'i poolt, et kui ei peaks vastu võetama suurendamine 5 miljoni marga võrra, et siis võtta 2 miljonit juurde, nii et endisele 5 miljonile juurde panna 2 miljonit, oleks 7 miljonit. Ma kordan seda ettepanekut nüüd, et võtta kalameeste riiklikuks laenufondiks 10 miljoni asemel 7 miljonit. Siis saaksime oma eelarve tasakaalu. Vastasel korral, kui arvestada nende summadega, mis praegu, jääks eelarvesse puudujääk.

Juhataja M. Martna: Lõpusõna on aruandjal.

Aruandja A. Jürman: Siin on ettepanekuid tehtud, suurendada eelarvet, aga nagu mina rääkisin Riigikogu liikmetele praegu,

on eelarve suurendamine raske. See lõpetaks eelarve puudujäägiga. Seda soovi aga pole, sellepärast ei saa ma tehtud suurendus-ettepanekute poolt olla. Komisjonis arutati ka ühte neist, nimelt eksporttapamajale laenu andmist, ja lükati ta tagasi.

Juhataja M. Martna: Asun hääletamisele. Panen kõigepealt hääletamisele rkl. Lehtman'i ettepaneku ühistegeliste eksporttapamajadele 7 miljoni marga laenuksandmise asjus. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 28 häält, vastu 32 häält, sellega tagasi lükatud. (Hüüded: Sedelitega!) Nõutakse sedelitega hääletamist. (Hääletatakse.)

Hääletamise tagajärjed: poolt 30 häält, vastu 44 häält, erapooletuid 4, seega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb rkl. Klesment'i ettepanek: täiendada erakorraliste kulude eelarvet tööhoolekandeministeeriumi alal, peatükk III, töökaitse ja sotsiaalkindlustuse valitsus. A. Keskasutus. 1. Haigekassade isearaliseks kapitaliks (tööstusliku töö seaduse § 114) — mk. 1.000.000.— 2. Haigekassadele toetuseks krooniliste ja külgehakkavate haiguste arstimiseks — 1.000.000. Kokku pt. III A. 2.000.000 marka. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek tagasi lükatud.

Hääletamisele tuleb rkl. Jürman'i vähenus-ettepanek. Operatsiooni fondid. Peatükk III. Põllumajanduse peavalitsus. § 4. Kalameeste riikliku laenufondi täiendamiseks 7.000.000 mk. II lugemisel on vastu võetud 10.000.000.— mk. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud. (Hüüded keskelt ja pahemalt poolt: Ära lugeda!) Nõutakse häälte lugemist. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 32 häält, vastu 33 häält, seega tagasi lükatud. (Hüüded: Sedelitega!) Nõutakse sedelitega hääletamist. Palun sedelid välja jagada. (Hääletatakse.) Ettepaneku poolt on 39 häält, vastu 37 häält, seega on rkl. Jürman'i ettepanek vastu võetud.

Panen hääletamisele erakorralised kulud — 1.101.575.200.— kokku kulude summa — 8.020.546.500.— (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on erakorralised kulud vastu võetud.

Kaasaruandja V. Hasselblatt kannab ette ja nähtava enamusega võetakse vastu korralised tulud. (Vaata lisa nr. 3, lhk. 33—38.)

Kaasaruandja V. Hasselblatt kannab ette erakorralised tulud (Vaata lisa nr. 3, lhk. 38.) ühes Riigikogu poolt

II lugemisel vastuvõetud parandusega.

J. Lehtman'i (as) ettepanek: „Erakorralised tulud. I. Operatsiooni fondide ja laenude tagasimaks mk. 66.791.900.— teen ettepaneku, suurendada mk. 7.000.000 seda summat.“

Rahaminister **L. Sepp**: Eelarve II lugemisel suurendati operatsiooni fondide ja laenude tagasimaks 7.000.000 marga võrra. Nagu rkl. Jürman pikemalt põhjendas, ei ole arvata, et see summa sisse tulla võiks. Sellepärast teen ettepaneku, seda uuesti vähendada ja üles jätta mk. 66.791.900.—

Juhataja **M. Martna**: Sõna on rkl. Jürman'il.

A. Jürman (põl): Mina toetaksin härra rahaministri ettepanekut. Meie võime seda teha täie teadmiseiga, sest eelarve jääks sellega tasakaalu, sest 7.000.000 margast oleks pidanud 2.000.000 marka tagasi maksuma riigi trükikojale ja 5.000.000 marka „Töölise Maja“ jaoks. Nüüd seda ei olevaja.

Juhataja **M. Martna**: Lõpusõna on kaasaruandjal.

Kaasaruandja **V. Hasselblatt**: Ma toetan seda ettepanekut, mille tegi härra rahaminister.

Juhataja **M. Martna**: Asun rahaministri ettepaneku hääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on rahaministri ettepanek vastu võetud.

Panen hääletamisele erakorralised tulud ühes vastuvõetud parandusega. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on erakorralised tulud ühes parandusega vastu võetud.

Kaasaruandja **V. Hasselblatt** kannab ette ja nähtava enamusega võetakse vastu seaduseelnõu II osa.

Käesolev eelarve hakkab maksuma tema vastuvõtmisega.

(Koosolekut hakkab juhutama esimees **K. Einbund**.)

Aruandja **A. Jürman** kannab ette ja nähtava enamusega võetakse vastu lisa nr. 1 Eesti vabariigi 1927./1928. a. kulude ja tulude eelarve juurde. (vaata lisa nr. 4, lhk. 39—40.)

Juhataja **K. Einbund**: (L. Johanson, stp: Palun sõna hääletamise motiivide kohta.) Hääletamise motiivide kohta on sõna rkl. Johanson'il.

L. Johanson (stp): Käesolev eelarve sisaldab küll rea summasid, mis on tarvilikud, aga ka terve rea summasid, mille vastu meie oleme vaielnud. Parandus-ettepanekud on komisjonis küll tehtud, aga need on siin tagasi lükatud. Eelarve on suur, üle 8 miljardi. Sarnast summat Eesti sotsialistlik rühm praeguse valitsuse kätte ei usalda ja sellepärast hääletame vastu.

Juhataja **K. Einbund**: Panen 1927./1928. aasta eelarve: tulud — 8.022.053.300.— mk., kulud — 8.020.546.500.— mk. ja tulude ülejääk — 1.506.800.— mk. lõpuhääletamisele. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on eelarve vastu võetud.

Aruandja **A. Jürman**: Teen ettepaneku, käesolev seaduseelnõu vastu võtta redaktsiooni komisjoni andmata.

Juhataja **K. Einbund**: (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

3. Sooviavaldused Eesti vabariigi kulude ja tulude eelarve puhul 1927./1928. aastaks. Aruandja **A. Jürman**: Komisjon esitab ainult ühe sooviavalduse. Sooviavaldusi oli eelarve alamkomisjonide poolt küll rohkem esitatud eelarvekomisjonile, kuid eelarvekomisjoni enamus, pikemalt vaieldes nende sooviavalduste juures, kaldus seisukohale, et Riigikogu peaks sooviavalduste vastuvõtmisega ettevaatlik olema, ja seda teed on ka viimastel aastatel käidud. Eelmistel aastatel esitati sooviavaldusi mitmedkümmend, aga kui neid pärast hakati täitma, siis nägime, et ei suudetud seda teha. Sarnase suure hulga sooviavalduste vastuvõtmine, mida täita ei saa, ei mõju kaasa Riigikogu autoriteedile, vaid ümberpöörduvalt. Nii et komisjon esitab ainult ühe sooviavalduse, mille ma Riigikogule ette kannan: „Riigikogu avaldab soovi, et kõik piimasaaduste väljaveo erimaksu arvel ülalpeetavad eriteadlased ja revidendid üle viidaks kontrolljaama koosseisu, välja arvatud 4 revident-instruktorit ja 1 karjatoidu pindalade nõuandja“.

Juhataja **K. Einbund**: Riigikogu liikmete poolt on esitatud järgmised sooviavaldused:

rkl. Usai'lt: „Riigikogu avaldab soovi, et piiriäärsete maade kultuuri edendamiseks haridusministeeriumi erakorralises eelarves ettenähtud summa — 4.000.000 mk. — kasutamine ei sünniks piirimaade seltsi, vaid laiemal

ühiskondlikul alusel seisvate organisatsioonide kaudu, nagu seda on haridus- ja karskusliit ning teised vastavad organisatsioonid.“

Rkl. Laidoner'ilt: „Riigikogu avaldab soovi, et I rahvalugemise andmed Võru- ja Petserimaa kohta saaksid avaldatud ja välja antud samal kujul, kui kõigi teiste maakondade kohta.“ (J. Vain, stp: Aga ei tea, kas seda paberit on?)

M. Laarman (põl): Aruandja härra Jürman tähendas siin, et tänava eelarve-komisjon väga ettevaatlikult on sooviavaldusi vastu võtnud, et meil eelarve-komisjonis oli neid umbes pooletosina ümber, kuid et neist enam sarja peale ei jäänud, kui see üksainuke. Kuivõrd põhjendamata need sooviavaldused sagedasti on, mis alamkomisjoni ja üksikute Riigikogu liikmete poolt tulevad, seda võisime kuulda eelarve-komisjonis. Ma tuletaksin meelde, et nad isegi nõnda olid kokku seatud, et aru ei võinud saada, mida seal öelda taheti. (R. Penno, as: Kas nii osavasti?) Nii osavasti. Aga mulle näib ka, et praegune üksainuke sooviavaldus, mis eelarve-komisjoni poolt vastuvõtmiseks esitatud, ka kõige õnnelikum pole. Sooviavaldus peaks enam üldisi sihte üles seadma, aga see sooviavaldus, mis siin ette kanti ja vastuvõtmiseks soovitatakse, paistab mulle ka sarnane olevat, et ka parema tahtmise juures selle poolt hääletada ei saa. (O. Gustavson, stp: On ju päris selge, mispärast Teie tema vastu olete!) Siin minnakse üksikasjadesse ja tahetakse kõige väiksemaid detaile ära määrata, mis sugugi otstarbekohane ei ole, nii et sooviavaldajad isegi pärast, kui nad asja üle järele mõtlevad, võivad tulla teisele arvamisele. Siin on nimelt öeldud järgmist: „Riigikogu avaldab soovi, et kõik piimasaaduste väljaveo erimaksu arvel ülalpeetavad eriteadlased ja revidendid üle viidaks kontrolljaama koosseisu, välja arvatud 4 revident-instruktorit ja 1 karjatoidu pindala nõuandja.“ Kas siis tõesti selle suure töö juures, selle suure seaduse juures, nii kui eelarve on, mägi on ainult hiire sünnitanud. Muud ei saa tõesti öelda, kui meie võtame 8-miljardilise eelarve juures ainult selle sooviavalduse vastu, et karjatoidu pindala instruktor teise kohta paigutataks. Minu arvates on see küsimus tõsisem, et selle suure akti peale vaadata naljapilguga. (J. Vain, stp: Hirmus tõsised on kõik praegu.) Ma ei taha puudutada põhjusi, selleks on aeg hiline, ja härrad Riigikogu liikmed väsinud, aga minu arvates see põhjus, mis siin ette toodi, ei pea hästi paika. Põhjuseks toodi ette, et instruktorid, kes nüüd üle tahetakse viia kontrolljaama koosseisu, on arvustanud kontrolljaama tege-

vust ja seda, et seal ei ole otstarbekohaselt talitunud. Ning selle eest viiakse nad nüüd selle asutuse alla, et nad enam arvustada ei saaks. Meie oleme ka endi kohta arvustusi kuulnud ja võtame neid arvustusi tänuga vastu, kui nad põhjendatud on. (Naer pahemal pool.) Kontrolljaama kohta võin öelda, et olen kogunud materjale tema tegevuse kohta, olen ise selle üle ajalehes kirjutanud, ning ta tegevuse üle on üldiselt ajakirjanduses sõna võetud ning ta tegevust arvustatud. (Pahemalt poolt: Kas „Kaja“ või?) Selle üle kirjutab Kõstner „Vaba Maas“, ja „Päevalehes“ üks teine asjatundja. (J. Vain, stp: Et lasete halba võid välja vedada!) See on õige, mis härra Vain ütleb. Aga kui nüüd lugu nõnda on, et instruktorid, kes õieti selleks on seatud, et nad peavad puudusi üles otsima, mis või valmistamise juures ilmsiks tulevad ... (O. Gustavson, stp: Puudusi otsida seal, kus neid ei ole!) Teie, härra Gustavson, olete osav kõneleja, vast ehk kasutate kõnetooli pärast mind. Riigikogu kodukord ei luba kahel korraga kõneleda. Kui nüüd aga selle asemel, et instruktoritele võimalus anda oma arvamisi vabalt öelda, viiakse neid asutuse alla, tehakse sellest ärarippuvaks ja sunnitakse, et nad peavad kõik heaks kiitma, niisugune seisukord igatahes õige ei saa olla. (J. Vain, stp: Siin Te nüüd küll vigurdate!) Kui tahetakse seda, siis peaks kaugemale minema, peaks igas asjas ütlema, et arvustamine on keelatud. Mul on meeles, kuidas kadunud Hendrik Laasi kohta tehti „Postimehes“ nalja ja kirjutati, et tema ärritamine, pilkamine ja arvustamine on keelatud. Siin tahetakse ka öelda, et arvustamine on teatava asutuse kohta keelatud. Ma arvan, et arvustamine on tarvilik iseäranis niisuguse asutuse kohta, mis meie põllumajanduslikus elus tähtsat osa mängib, et siin hulk põllumajanduslikke asutusi kahju ei saaks. (O. Gustavson, stp: See on selge tunnistus, kui Laarman vastu räägib, peab poolt hääletama. Mis Teie Usai kohta rääkisite?)

Juhataja **K. Einbund**: Sõna on rkl. Tõnisson'il.

J. Tõnisson (rhv), kohalt: Ei tarvita!

Juhataja **K. Einbund**: Panen hääletamisele eelarve-komisjoni sooviavalduse. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on eelarve-komisjoni sooviavaldus vastu võetud.

Hääletamisele tuleb rkl. Usai sooviavaldus. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on sooviavaldus vastu võetud.

Hääletamisele tuleb rkl. Laidoner'i sooviavaldus. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on sooviavaldus vastu võetud.

See on Eesti vabariigi kulude ja tulude eelarve 1927./28. aastaks ühes sooviavaldustega Riigikogu poolt vastu võetud.

Erakorraliseks teadaandeks on sõna rkl. Hasselblatt'il.

4. V. Hasselblatt'i erakorraline teadaanne.

V. Hasselblatt (sks): Lugupeetud Riigikogu liikmed! Pärast seda, kui Toomkiriku äravõtmine teostati, on konsistooriumi poolt vististi Vabariigi Valitsuse soovil või nõusolekul Toomkogudusele ettepanek tehtud, läbirääkimiste teel kuidagiviisi kokku leppida selle kiriku kohta käivate õiguste koostarvitamise asjas. Need läbirääkimised katkestati Vabariigi Valitsuse poolt sellega, et Vabariigi Valitsus leidis võimalikuks välja üürida Toomkiriku ning kõik õigused Toomkiriku suhtes anda konsistooriumile, ilma et Vabariigi Valitsus oleks tarvilikuks leidnud üht või teist õigust Toomkiriku suhtes kaitsta ja selles

lepingus seda väljendada, jättes kõik õigused ühele kokkuleppepoolele, kaotas valitsus kokkuleppe objekti ära.

Mis puutub lepingu õiguslikkudesse külgedesse, siis muidugi seda saab otsustada kohus. Mis puutub aga poliitilisesse küljesse, selle kohta võib arupärimisi esitada ja läbirääkimisi võimaldada. Ma tahtsin käesolevat juhtumist selleks tarvitada, et protesti tõsta selle vastu, et tahetakse teha nagu soovitaks kokkuleppele jõuda, mis iseenesest oleks loomulik, Valitsuse poolt tehtud samm kokkuleppe katkestamiseks näitab aga, et need kokkuleppe katsed olid valitsuse poolt silmakirjaks tehtud. (Riigivanem J. Teemant: Kes on silmakirjalik?) Sellele teguviisile on mul raske leida parlamentaarselt iseloomustavat sõna.

Juhataja **K. Einbund:** On tehtud ettepanek, lõpetada koosolek. (Hääletatakse.) Nähtava enamusega on ettepanek vastu võetud.

Lõpetan koosoleku.

Koosolek lõpeb kell 22.

Algkirjale alla kirjutanud:

Riigikogu esimees **K. Einbund.**

Abiesimees **M. Martna.**

Abisekretär **J. Piiskar.**

